

DE SINT PIETERSBERG EN HAAR BESCHERMERS.

-

EEN KWALITATIEVE ANALYSE VAN DE MULTI-ORGANISATIONELE SOCIALE
BEWEGING ROND DE REDDING VAN DE SINT PIETERSBERG TE MAASTRICHT.

Begeleider: Pieter Caljé

Naam: Joost de Moor

ID: 544000

BA CW

Bachelorscriptie

Datum: 09-07-2010

Aantal woorden: 22019

Inhoud:

Lijst van afkortingen:	2
Hoofdstuk 1: Inleiding.	3
§1.1 Historische introductie; 80 jaar cement, 80 jaar conflict.	3
§1.2 Uiteenzetting en hoofdvraag.....	7
Hoofdstuk 2: De theorievorming rond sociale bewegingen.	8
§2.1 Conceptualisering van de sociale beweging.....	8
§2.2 Visies op een multi-organisationele sociale beweging.....	10
§2.3 Typen verschillen tussen SMO's.....	14
§2.4 Samenwerking en afscheiding.....	16
Hoofdstuk 3: Empirische bevindingen.....	18
§3.1 Data en methodologie.....	18
§3.2 1990-2010: de geschiedenis van een groeiende beweging.	19
§3.3 De diversiteit in kaart gebracht; doelen, strategieën, leden.....	25
§ 3.3.1 Doelen en radicaliteit.	26
§ 3.3.2 Strategieën.	29
§ 3.3.3 De leden.....	32
§ 3.3.4 Ideologieën.....	34
§3.4 Afzonderlijk, maar niet afgezonderd; samenwerking, coalities en afscheidingen.....	35
§3.5 Conclusie; de belangrijkste verschillen, de belangrijkste relaties.....	40
Hoofdstuk 4: De theorie en de praktijk in vergelijking.....	43
Hoofdstuk 5: Conclusie.....	50
Hoofdstuk 6: Aanbevelingen voor verder onderzoek.	52
Referenties.	53

Lijst van afkortingen:

BBC:	Buurtplatform Biesland-Campagne
BSP:	Buurtplatform Sint Pieter
CBR:	Cimenteries et Briquetteries Réunies de Bonne Espérance
CHO:	Comité Handen af van d'n Observant
ENCI:	Eerste Nederlandse Cement Industrie
GGD:	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
IG:	Het Ingelegilde
JNM:	Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming
KL:	Klaor Loch
MFL:	Milieufederatie Limburg
MSP:	Milieugroep Sint Pieter
NHGL:	Natuurhistorisch Genootschap Limburg
NM:	Natuurmonumenten
PSA:	Platform Stop Afvalverbranding ENCI
PvdA:	Partij van de Arbeid
PVT:	Plan van Transformatie
RMT:	Resource Mobilization Theory
RvS:	Raad van Staten
SES:	Stichting ENCI STOP
SM:	Social Movement
SMI:	Social Movement Industry
SMO:	Social Movement Organization
SPA:	Stichting Sint Pietersberg Adembenemend
VRSP:	Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg
WJ:	Werkgroep Jekerdal

Hoofdstuk 1: Inleiding.

In deze scriptie behandel ik het brede scala aan groeperingen die zich in de periode van ongeveer 1990 tot 2010 verzet hebben tegen het afgraven van de Sint Pietersberg door het cementbedrijf ENCI Maastricht BV. Ik stel de vraag, waarom er een dergelijke grote diversiteit aan groeperingen bestaat en waarom zoveel verschillende organisaties, met sterk overlappende doelen, min of meer afzonderlijk naast elkaar kunnen en willen bestaan. Wat is de reden dat zij zich niet verenigen in één krachtige beweging? De beantwoording van deze vraag zal een mes zijn dat aan twee kanten snijdt. Aan de ene kant zal het de eerste poging zijn om van de voorgenoemde periode het gehele spectrum aan partijen rond het protest tegen de ENCI en hun onderlinge relaties in kaart te brengen. In die zin zal het een historisch overzicht worden, dat probeert vast te leggen hoe een unieke, lokale, sociale beweging in de loop van 20 jaar gefunctioneerd heeft. Aan de andere kant zal deze geschiedenis dienen als casestudy binnen het sociologische onderzoeksveld, dat zich bezig houdt met het functioneren van verschillende organisaties binnen een sociale beweging. Om de lezer niet in het theoretische diepe te gooien en om de broodnodige historische logica aan te brengen waarin deze geschiedenis behoort, zal ik eerst een korte beschrijving geven de gebeurtenissen die leidden tot de situatie van begin jaren negentig, toen steeds duidelijker werd, dat tegen hoop en verwachting in, ENCI nog lang niet klaar was met de berg. In het tweede deel zal het theoretisch-literaire veld beschreven worden, waartoe het onderzoek zich als een casestudy zal verhouden. Het derde deel zal een uitgebreid overzicht geven van alle verschillen, overeenkomsten en relaties tussen de diverse groepen. Tot slot zal er een vergelijkende studie plaats vinden tussen enerzijds de in het tweede deel beschreven theorieën en hypotheses en aan de andere kant de empirische bevindingen uit het derde deel.

§1.1 Historische introductie; 80 jaar cement, 80 jaar conflict.

Veranderingen brengen bijna altijd weerstand met zich mee. Vooral als het om veranderingen ten koste van cultuur gaat; laat staan dat het rustig zou blijven als de factor natuur in het geding is. Als dat laatste dan ook nog een bijzonder schaars is en geliefd bij de omwonenden, dan vormen plannen om aan het geheel van cultuur en natuur iets af te doen een zeer explosief geheel.

De Sint Pietersberg had in de jaren twintig al deze factoren in zich. Het was een belangrijke toeristische trekpleister. Zowel cultuur, als natuur maakte van het gebied een geliefd object. De eeuwenoude gangenstelsels die door het langdurige 'blokbreken' ontstonden in de berg, de

schilderingen erin, maar ook het sprookjesachtige landschap op de berg deed eeuwenlang vele geïnteresseerden naar de berg komen, zowel van ver als van dichtbij. Het was dan ook te verwachten dat het opkomen van tegengeluiden niet zou uitblijven, toen er in de loop van de jaren '20 van de vorige eeuw steeds meer geluiden kwamen dat er een cementindustrie ging komen die de berg wilde afgraven voor het winnen van mergel. Direct verschenen er krantenkoppen die handelden over de weerstand tegen deze plannen.¹

Toen tijdens de Eerste Wereldoorlog Nederland krap kwam te zitten in het cement, omdat wegens 's lands neutraliteit er geen handel gedreven kon worden met voormalige leveranciers zoals België, Duitsland en Engeland, begon het idee te ontstaan dat Nederland behoefte had aan een eigen cementindustrie om in de toekomst de nare afhankelijke situatie van tijdens de oorlog te voorkomen (Rode, 2009, p. 4). Bij gebrek aan initiatief van de kant van de Nederlandse overheid en particulieren, gaat de Belgische cementproducent CBR op zoek naar medestanders waarmee een nieuw cementbedrijf, de Eerste Nederlandse Cement Industrie (ENCI), opgericht kan worden. Het vindt medestanders in het eveneens Belgische bedrijf Gecima en het Zwitserse Holderbank. Medio 1926 wordt de NV officieel opgericht, 1 januari 1927 wordt er met de bouw van de fabriek begonnen en op 7 september 1928 ontsteekt men de eerste oven. (Nieste, 1996, p. 29).

Al vanaf het eerste moment verschijnen er in de Limburgse Dagbladen krantenkoppen die de ontsteking over het afgraven van de berg duidelijk tonen. "Verdwijnend Natuurschoon" (1923) en "De vernietiging van den Sint Pietersberg" (Limburgsche Kourant, 29-4-1929) zijn slechts enkele voorbeelden van krantenkoppen die de ontevreden geluiden vanuit de samenleving weerspiegelen. Het verschijnen van dergelijke koppen zou tot op heden niet meer ophouden. Er zijn ook direct verschillende natuur- en milieuorganisaties die zich met de kwestie gaan bemoeien, zoals het Natuurhistorisch Genootschap Limburg (hierna: NHGL) en de Vereeniging tot behoud van natuurmonumenten. Onder andere door het organiseren van petitieprotesten proberen zij de werkzaamheden van het cementbedrijf te verhinderen, maar zonder succes (Nieste, p. 45).

Vanaf de 1940's neemt dan mede dankzij de wederopbouw de vraag naar cement toe. ENCI wil haar productie opschroeven en wederom stuit zij op fel protest. Pas in oktober 1948 gaat de Raad van State overstag en ontvangt het bedrijf een vergunning om van 1950 tot 2010 met een jaarproductie van 600000 ton te mogen doorwerken (Nieste, p. 55). Binnen deze concessie moeten dan weer ontgrondingsvergunningen worden aangevraagd. In 1966 ontvangt ENCI deze voor 25 jaar, over een oppervlakte van 135,6 ha. De productie is dan tot 1991 verzekerd. (Rode, 2009, p. 5).

¹ Het moet duidelijk zijn dat ENCI niet alleen tegenstanders heeft. Een belangrijk deel van het Maastrichtse verenigingsleven wordt door ENCI gesponsord. Daarnaast zijn veel (ex-) werknemers van ENCI en hun familieleden loyaal aan hun (oud-) werkgever, die in die hoedanigheid een goede naam heeft. Dit paper gaat echter voornamelijk over de tegenstanders, daarom komen supporters van ENCI weinig tot niet aan bod.

Hoe sneller deze datum in zicht komt, hoe meer ENCI de behoefte voelt om zich ook in de verdere toekomst zeker te stellen van gelegenheden om mergel te winnen. Met het naderende verlies van de Sint Pietersberg als winplaats in 1991 gaat ENCI vanaf 1974 op verkenning naar alternatieven en hun oog valt op het Plateau van Margraten. Op 8 november 1976 vraagt ENCI een concessie aan om van 1991 tot 2030 het Plateau af te mogen graven. Een 13 jaar lange strijd is het gevolg. Milieubewegingen maken zich hard voor behoud van het plateau. Nadat in 1989 de toenmalige verantwoordelijke minister Neelie Smit-Kroes de demonstranten een bezoek had gebracht, wordt de aanvraag van ENCI definitief afgekeurd.

Opvallend is dat tegenstanders van het afgraven van 'Margraten' in de loop van het conflict steeds met alternatieven komen, waarin regelmatig het woord Sint Pietersberg valt, zowel uit de hoek van de protesterende, als van de kant van de overheid. Die eerste groep heeft bijvoorbeeld bij monde van het Comité Mergelland in hun *Antithese* (1979) geuit dat zij het verder afgraven van de Sint Pietersberg als een reëel alternatief voor het Plateau van Margraten zien. In 1989 uit de Stichting Milieufederatie Limburg zich zelfs gelukkig als blijkt dat niet het Plateau van Margraten, maar in plaats daarvan de Sint Pietersberg verder zal worden afgegraven (Alternatief ENCI 'milieuvriendelijk'. Ministerraad heeft al met plan ingestemd, *Limburgs Dagblad*, 1989). Van overheidswege wordt in 1980 door de Commissie Cement en Werkgelegenheid in Nederland geopperd dat het een goed alternatief zou zijn als ENCI na 1991 gewoon doorgaat in de berg in Maastricht. Twee jaar later komt ook de Raad van de Waterstaat met een dergelijke boodschap, zij het als twee van de zes alternatieven (Rode, p. 12-14).

Er is echter niet alleen instemming met het idee om de Sint Pietersberg als alternatief voor Margraten te nemen. In 1986, vlak nadat ENCI in 1985 de aanvraag heeft ingediend om tot 2010 door te winnen op de berg, komt het NHGL met het rapport genaamd *Met Dubbel Krijt Geschreven*. Hierin waarschuwt zij ervoor dat de Sint Pietersberg reeds veel te verduren heeft gehad en dat het kostbare natuurgebied dus niet verder aangetast dient te worden. Veel verder komt het niet. Als in 1988 de ENCI de toezegging krijgt dat zij tot 2010 mag doorgraven stuit dit op weinig verzet. In een interview zei activiste Mr. J. Smeets in 2009 hierover: "In 1988 is hier niemand tegen in beroep gegaan. (...) Milieuorganisaties waren al lang blij dat het Plateau van Margraten gered was". Inderdaad lijkt dit het geval geweest te zijn. De organisaties die het meest betrokken waren geweest hadden zojuist een geweldige overwinning behaald; het Plateau was gered. Dat dit het zwaartepunt van de cementindustrie terug op de Sint Pietersberg legde leek bijna op de koop toe genomen te worden en brengt mij tevens daar waar mijn eigenlijke verhaal begint: de status quo van begin jaren '90. Margraten was gered en in Maastricht zou nog tot 2010, tot op een diepte van 5 meter NAP gewonnen mogen worden.

Hoewel de details met betrekking tot de hierop volgende twee decennia nog uitgebreid aan bod zullen komen in hoofdstuk 3, zal ik hier nu al een aantal grove lijnen aangeven. In 1990 vervangt het Plan Taken het Plan Vallen² uit de jaren '70. Hierdoor wordt de mogelijkheid geopend zowel het noordelijke gangenstelsel als d'n Observant (een kunstmatige heuvel) af te graven. In eerste instantie lijkt ook hier weerstand uit te blijven. Slechts van Belgische hoek is het de heer Jan Peumans van de gemeente Riemst die protesteert. In 1994 presenteert de provincie het Deelplan Kalksteen van het Provinciaal Ontgrondingenplan Limburg. Volgens mevrouw Smeets staat er in dit document niets expliciets over ENCI, maar wordt hierin tussen neus en lippen door gemeld dat ENCI tot 2015 door mag gaan met haar werkzaamheden. Eind 2000 komt ENCI met de *Startnotitie diepe winning ENCI-Maastricht NV*, waarin zij bekend maakt d'n Observant af te willen graven en ook tot een diepte van -35 NAP te willen winnen. Toen ENCI dit plan begin 2001 aan de omwonenden voorstelde sloeg de spreekwoordelijke vlam in de pan, wat mede tot de oprichting van Stichting ENCI STOP (hierna: SES) leidde. In 2003 zou dit plan worden afgekeurd.

In 2004 komt er dan een nieuwe vergunningsaanvraag om door te mogen gaan tot 2042, tot een diepte van -10 NAP. In het voorjaar van 2008 wordt onder de naam van Sint Pietersberg Adembenemend (SPA) een burgerinitiatief gestart (met ongeveer 6000 handtekeningen), met de eis dat ENCI de werkzaamheden in 2015 zal stoppen. In eerste instantie lijkt hier veel steun voor te zijn, maar later dat jaar komt het personeel van ENCI met een tegeninitiatief, met meer handtekeningen. De gemeente Maastricht neemt haar standpunt nu in: er moet voor 1 januari 2010 een Plan van Transformatie klaar zijn, waarvan de einddatum van ontginning op uiterlijk 2020 ligt. Om dit plan te vormen gaan in eerste instantie drie partijen om de tafel zitten: gemeente Maastricht, provincie Limburg en ENCI. In de loop van 2009 wordt mede onder inspraak van het inmiddels tot een stichting omgedoopte SPA en Natuurmonumenten het plan ontwikkeld. Op 14 november is het plan klaar, waarin een einddatum wordt vastgesteld op 2018/9. Het laatste nieuws is dat SES hiertegen een zienswijze heeft ingediend.

² Het Plan Vallen is het afwerkingsplan van de groeve voor wanneer ENCI er volgens de oorspronkelijke vergunning in 1991 klaar zou zijn. ENCI liet dit plan in 1962 ontwerpen toen zij een verdere uitbreiding wilden op de verkregen concessie van 1948. Het plan werd eind jaren zestig nog een keer herzien en in 1973 door de Provincie goedgekeurd. In dit plan is d'n Observant nog vooral een af te werken gebied. (Banse, 2009, p. 7-10). Als ENCI echter in 1985 een nieuwe concessie aanvraagt om ook na 1991 door te mogen winnen, betekend dit dat ENCI ook een nieuw afwerkingsplan zal moeten ontwerpen. Dit zal het Plan Taken worden, dat zich baseert op het Plan Vallen. Het grote verschil daarmee is echter, dat de mergel onder d'n Observant zal worden afgegraven en dus ook d'n Observant zelf. (Banse, p. 16, 17).

§1.2 Uiteenzetting en hoofdvraag.

We weten nu in grote lijnen hoe de situatie aan het begin van de jaren '90 was. In de twee decennia hierna zou het grootste aantal actiegroepen tegen de ENCI tot dan toe zich ontwikkelen. Zoals reeds vermeld, zullen we later in uitgebreider terug komen op de diversiteit aan en de verhoudingen tussen de vele verschillende actiegroepen uit deze jaren. Het is juist deze diversiteit aan actiegroepen en de manier waarop deze zich onderling verhouden wat mij bijzonder interesseert. Door de verschillen en relaties tussen de organisaties in beeld te brengen probeer ik een verklaring te vinden voor de grote diversiteit aan actiegroepen binnen deze sociale beweging. Het tweede onderdeel van deze studie bestaat uit het ophangen van deze empirische bevindingen aan de daarop toepasbare sociologische theorieën en hypothesen. Hieruit volgt de volgende onderzoeksvraag: *Hoe kunnen we de verschillen, overeenkomsten en relaties tussen de diverse actiegroepen rond de ENCI-problematiek duiden en hoe verhouden deze bevindingen zich ten opzichte van de hypothesen en theorieën over multi-organisationale sociale bewegingen?*

Met name door middel van kwalitatieve interviews met vooral de meest vooraanstaande leden van iedere beweging heb ik geprobeerd mijzelf een helder beeld te verschaffen van dit bonte palet aan groepen die zich in de afgelopen twee decennia volledig of deels tegen de ENCI hebben gekeerd. Daarnaast zijn officiële stukken rond deze bewegingen geraadpleegd, zoals statuten en ingebrachte zienswijzen. Een derde belangrijke bron zijn de media. Vooral de Limburgse dagbladen hebben in de loop der tijd veel vastgelegd met betrekking tot deze groepen. De resultaten van dit onderzoek zullen in hoofdstuk 3 gepresenteerd worden.

Alvorens daartoe over te gaan zal ik in hoofdstuk 2 een uiteenzetting geven van het theoretische kader waarbinnen deze geschiedenis later, in hoofdstuk 4, zal worden ingekaderd. Ten eerste zullen een aantal classificerende theorieën behandeld worden, waarmee ik een conceptualiserende vinger aan de pols van de beweging probeer te leggen. Met wat voor soort beweging heb ik van doen en hoe kunnen we de verschillende organisaties hierin systematisch duiden? Als op deze manier het werkveld geconceptualiseerd is, wordt het daarna tijd voor de behandeling van de theorieën over onderlinge relaties, verschillen en overeenkomsten van organisaties binnen een beweging. De Resource Mobilization Theory zal in dat kader centraal staan.

Hoofdstuk 2: De theorievorming rond sociale bewegingen.

§2.1 Conceptualisering van de sociale beweging.

Voor ik verder ga met de theoretische inkadering van dit onderzoek, stel ik mij eerst de vraag waarom er überhaupt onderzoek gedaan moet worden naar sociale bewegingen. Het belang van de geschiedschrijving van de sociale beweging kan volgens prof. Van der Linden op drie gronden verantwoord worden: "Om te beginnen moeten we constateren, dat onze wereld er zonder sociale bewegingen volledig anders zou hebben uitgezien." (Van der Linden, 1999, p. 14). Sinds decennia is de aanwezigheid van sociale bewegingen kenmerkend voor Westerse democratieën. Zij hebben veranderingen teweeg gebracht, die er zonder hen niet geweest waren, of er in ieder geval anders hadden uitgezien. De mate waarin dit het geval is, is aan debat onderhevig, maar hun aanwezigheid en een bepaalde mate aan invloed kan niet ontkend worden. Het is daarom, dat sociale bewegingen in de eerste plaats als belangrijke politieke actoren bestudeerd dienen te worden. "Een tweede argument voor de (...) studie van sociale bewegingen is, dat we er lessen uit kunnen leren." (p. 16). Hoewel de mogelijkheid tot objectieve geschiedschrijving altijd ter discussie staat, kan volgens Van der Linden ook uit een niet volledig objectieve geschiedenis lering worden getrokken, zij het met bepaalde kanttekeningen. "Op de derde plaats is geschiedschrijving van belang om sociale bewegingen in een context te plaatsen." (p. 18). Alleen door nauwkeurige studie van bewegingen kunnen zij binnen een bepaalde context geplaatst worden. Hierdoor kan theorievorming ontstaan en kunnen er meer algemene uitspraken over hen gedaan worden.

Hieruit volgt automatisch dat ook de eventuele versnippering van sociale bewegingen bestudeert dient te worden. Alleen door de verschillende organisaties waaruit een beweging is opgebouwd te bestuderen kan men zich een helder beeld van de beweging zelf verschaffen. Dit achterwegen laten zou zijn als de bestudering van parlementen zonder aandacht voor de politieke partijen waaruit zij zijn opgebouwd. De onlosmakelijkheid van beweging en organisatie maakt dat de hiervoor gegeven argumenten voor het bestuderen van de een ook automatisch op gaan voor de studie van de ander.

Het zal dit studieveld rond sociale bewegingen (hierna: SM, bij wijze van afkorting van het Engelse *social movement*) zijn, waarbinnen ik mijn empirische bevindingen zal presenteren. Alvorens hiermee aan de slag te gaan dien ik er echter eerst zeker van te zijn dat ik met een dergelijk fenomeen van doen heb. Ik zal het begrip 'sociale beweging' conceptualiseren om vervolgens uit te kunnen wijzen of de verzameling groepen die zich tegen de ENCI hebben gekeerd daadwerkelijk als

dusdanig te classificeren valt.³ Hierover bestaat veel literatuur, maar naar het schijnt is er geen eenduidige stempel op dit verschijnsel te drukken.

Naast de verantwoording van sociale bewegingen als studieobject stelt Van der Linden zich de vraag: Wat is een sociale beweging? Direct komt hij tot de conclusie dat hier geen eenduidig antwoord op is. Het is dankzij de constant veranderende verschijningsvorm van het fenomeen, dat we een keuze moeten maken: "(...) theoretici [stonden] voor de keus ofwel steeds een nieuw bewegingsbegrip te verzinnen, ofwel de term flexibel te hanteren." (Van der Linden, p. 8). Het brengt de auteur ertoe te stellen dat er geen sluitende omschrijving mogelijk is en dat we hoogstens een aantal kenmerken kunnen vaststellen, aan de hand waarvan we het begrip kunnen indiceren (p. 9). Ik behandel nu slechts die punten aan de hand waarvan ik kan bepalen of ik met een sociale beweging van doen heb.

Ten eerste zijn sociale bewegingen "gedwongen 'in beweging' te blijven" (p. 9), omdat zij niet volledig geïnstitutionaliseerd zijn. De verdeling van de macht is niet bureaucratisch vastgelegd. Dit zullen we duidelijk terug zien in mijn resultaten: bewegingen komen en gaan, splitsen zich af, specialiseren zich en vormen coalities.

Ten tweede gaat het niet om eenmalige bewegingen. Er wordt op deze manier onderscheid gemaakt tussen een sociale beweging en "episodes of collective behaviour" (p. 10), zoals een massale uitbraak van paniek. Het moge duidelijk zijn uit de inleidende geschiedenis, dat we te maken hebben met een beweging die inmiddels meer dan 80 jaar bestaat.

Het derde kenmerk is dat een gedeeld doel of gedeelde tegenstander, een wij-gevoel moet creëren. Voor een deel lijkt dit tussen de bewegingen die ik zal behandelen het geval te zijn, maar soms ook niet. Dit brengt mij bij het vierde kenmerk, de pluriformiteit van de beweging: "zij omvat verschillende, soms ook onderling wedijverende, organisaties." (p. 9).

Punt vijf is de gedachte dat sociale bewegingen een belangrijk aspect van de maatschappij willen veranderen. Men kan zich afvragen of de beweging tegen de ENCI hieraan voldoet, omdat zij eerder een concrete gebeurtenis (het redden van de berg) wil bewerkstelligen. Het redden van de natuur in algemenere zin daarentegen komt hierbij dichterbij in de buurt. Ook het vaak terug gehoorde

³ Men kan zich afvragen of de beweging rond de redding van de Sint Pietersberg niet getypeerd dient te worden als een onderdeel van de bredere sociale natuur- en milieubeweging. Ik kies er echter voor dit om de volgende redenen niet te doen: 1) De verschillende organisaties binnen de beweging hebben op de Milieufederatie Limburg na maar weinig banden met de natuur- en milieuorganisaties buiten de lokale problematiek. 2) Het bekijken van de groeperingen rond de ENCI als een beweging op zich maakt het makkelijker conclusies hieruit te trekken. De beperkte relaties die de lokale beweging met de nationale of internationale natuur- en milieubeweging heeft, geeft aan dat hiermee niet veel inhoudelijks wordt uitgesloten. 3) Tot slot kan men zich afvragen of het plaatsen van de lokale beweging binnen die van de natuur- en milieuorganisaties überhaupt terecht zou zijn, daar de organisaties zich beperken tot het redden van alleen de plaatselijke berg. Geen van de organisaties heeft zich ten doel gesteld natuur en milieu in een bredere, niet lokale zin tegen de schadelijke activiteiten van de cementindustrie te beschermen. Waar ENCI zijn kalksteen wint als zij het niet in Maastricht doet, lijkt geen belangrijke vraag te zijn.

geluid dat de organisaties “de Maastrichtse bevolking” zover proberen te krijgen dat zij inzien dat het stoppen van het afgraven essentieel is, laat zien dat de groepen een “bepaald aspect van de samenleving willen veranderen”. Tot slot wijst de auteur erop dat het vaak niet om lokale of regionale bewegingen gaat, maar eerder om nationale of zelfs internationale bewegingen. De beweging tegen de ENCI speelt zich weliswaar zowel in België als in Nederland af, het gaat vooral om een lokale tot regionale beweging. Het nationale tot internationale karakter is echter geen randvoorwaarde voor een typering als zijnde een sociale beweging. Ik zie hierin dan ook geen aanleiding om de beweging rond de Sint Pietersberg niet als zodoende aan te duiden.

Om kort samen te vatten kunnen we stellen dat de beweging tegen de verdere afgraving van de Sint Pietersberg door de ENCI een dynamische, niet geïnstitutionaliseerde, langdurige, door een gedeelde tegenstander en gedeelde doelen samengehouden, organisatorisch pluriforme, op verandering gerichte Euregionale beweging is. Het lijkt dan ook vanzelfsprekend dat het concept ‘sociale beweging’ zonder meer van toepassing is op deze beweging.

Onder punt 4 werd reeds het aspect van de pluriformiteit aangehaald. Dit brengt mij bij de introductie van een voor mijn onderzoek essentieel begrip en wel de organisatie binnen de sociale beweging, ofwel de Social Movement Organization (hierna: SMO). “A social movement organization (...) is a complex, or formal, organization which identifies its goals with the preferences of a social movement (...) and attempts to implement those goals.” (McCarthy, Zald, 1977, p. 1218). SMO’s vormen samen een Social Movement Industry, kortweg SMI. Een SMI is dus de verzameling aan organisaties binnen een sociale beweging. (p. 1219) en slaat dus alleen op de georganiseerde actoren binnen de SM en dus niet op bijvoorbeeld betrokken individuen.

Nu dus deze termen geconceptualiseerd zijn ga ik door met de logischerwijs volgende vragen, namelijk, waarom zijn er meerdere verschillende organisaties binnen een SM, terwijl zij juist deel uitmaken van eenzelfde beweging en gedeelde doelen hebben? Waarom niet één doel, één organisatie? Een daarop volgende vraag is, in welke vorm doen die organisationele verschillen zich voor? Tot slot, het feit dat er een diversiteit aan organisaties is, betekent niet dat deze organisaties totaal los van elkaar staan. De vraag is dan ook, welke vormen van relaties zien we tussen diverse SMO’s binnen een sociale beweging?

§2.2 Visies op een multi-organisationele sociale beweging.

Tot de jaren ´70 gold binnen het onderzoek naar sociale bewegingen de aanname dat SM’s directe verlengstukken waren van sociale ontevredenheid. Daarnaast was er binnen die theorievorming weinig aandacht voor de aanwezigheid van en de verschillen en competitie tussen de diverse

organisaties binnen een sociale beweging. Verder gold de vooronderstelling dat bewegingen, als zijnde uitingen van sociale woede en ontevredenheid, irrationeel waren. We spreken hier ook wel van de "Traditional Social Movement Theory". Hiermee werd gebroken met het opkomen van de Resource Mobilization Theory (hierna: RMT). Prominente auteurs als John D. McCarthy en Mayer N. Zald (1977) gingen zich afzetten tegen de traditionele vooronderstellingen van irrationaliteit. Zij stelden dat alleen sociale ontevredenheid niet volstaat om een sociale beweging te doen ontstaan. Hiervoor zijn altijd middelen zoals tijd en geld nodig. Het genereren hiervan vereist organisatie rationaliteit (p. 1216). Door op de voorgrond te stellen dat SMO's juist altijd op een rationele manier te werk gaan om een deel van de schaarse middelen te bemachtigen werd er dus gebroken met de traditionele visie (Hannigan, 1985, p. 493). Zij staan hiermee in de gedachtelijn van Anthony Downs' *An economic theory of democracy* (1957), dat politiek handelen terugbrengt tot een rationele kosten baten analyse, waarin actoren hun investeringen afwegen tegen de politieke of persoonlijke winst die dit zal opleveren.

Ook werd met de komst van de RMT de aanname van vanzelfsprekende samenwerking tussen organisaties met gedeelde doelen verlaten. Het nastreven van doelen binnen een sociale beweging vereist zoals gezegd altijd een bepaalde hoeveelheid middelen; dan wel geld en materie, dan wel arbeid en steun. Het genereren van deze middelen vereist organisaties, die volgens de RMT hier dan ook hun oorsprong in vinden. Een altijd aanwezige schaarste aan deze middelen zorgt voor concurrentie tussen die verschillende organisaties die proberen een deel van deze schaarse middelen te bemachtigen. De aanwezigheid van concurrentie tussen groepen wordt op deze manier een stuk aannemelijker gemaakt.⁴ (McCarthy, Zald, p. 1216). "Organizations within an SMI "ought" to cooperate in goal accomplishment; after all, they seek similar goals. However, because they share to a greater or lesser extent the same adherent pools, both individual and institutional, they are in basic competition for resources from adherents." (Zald, McCarthy, 1979, p. 5,6). Deze concurrentie is volgens de auteurs tevens onontkoombaar; ook wanneer er genoeg middelen aanwezig zijn voor alle SMO's binnen een bepaalde SMI. Het automatische gevolg van een overschot aan middelen is volgens de auteurs namelijk een toename aan SMO's, waardoor de schaarste altijd zal blijven bestaan (p. 1225). Als een toename aan SMO's uitblijft, zullen organisaties hun repertoire uitbreiden, doordat de middelen daartoe beschikbaar zijn (Zald, 1979, p. 8).

In lijn met het RMT-idee dat het handelen van SMO's gestuurd wordt door Resource Mobilization, zijn er nog diverse andere variaties op de verklaringen voor de aanwezigheid van

⁴ Deze implicatie brengt volgens de auteurs een aantal anderen met zich mee. Zo zou de achterban van een SMO niet alleen bestaan uit supporters, maar ook uit 'gemobiliseerden', die zonder het middelen genererende werk van de organisatie niet bij de beweging betrokken zouden zijn. Dit heeft tevens zijn naklank in de doelen van de SMO, welke niet slechts hun uitgesproken doelen zijn (zoals het redden van de Sint Pietersberg), maar ook berusten op het mobiliseren en genereren van middelen. (McCarthy & Zald, 1977, p. 1216, 1217).

verschillende SMO's binnen een beweging. De volgende drie theorieën staan in lijn met de RMT, omdat zij de gedachte dat het genereren van middelen voor de SMO's centraal staat blijven hanteren. Een theorie die de gedachtelijn van McCarthy en Zald volgt is die van William P. Browne (1990). Ook deze neemt aan dat SMO's onderlinge concurrentie ondervinden, maar dat dit niet tot competitie leidt. De auteur stelt dat waar zich een situatie voordoet, waaruit concurrentie voortvloeit de groepen geen competitie aangaan, maar zich op een dergelijke manier specialiseren dat zij zich niet langer in een positie die concurrentie veroorzaakt bevinden, zij kiezen hun eigen 'issue niches'. "The analysis argues (...) that organized interests cultivate specific and recognizable identities. From these identities, they come to occupy issue niches where they only infrequently ally with or become adversaries of other interests. Rather than do so, most interests accommodate one another by concentrating on very narrow issues. (...) That is, most interest groups avoid conflict situations." (Browne, p. 477).⁵ Dit mechanisme valt ook goed te verklaren aan de hand van een ecologische analogie (Stern, 1999). Waar enkele levensvormen een directe competitie met elkaar uitvechten, evolueren anderen op een dergelijke manier dat zij zich op een bepaald moment dermate gespecialiseerd hebben, dat zij zich hebben wegontwikkeld van de dankzij concurrentie bedreigende situatie. Deze theorie stelt dus dat SMO's een vergelijkbaar gedrag vertonen.

Het bestaan van verschillende organisaties wordt door andere auteurs eerder verklaard als een positieve functie op zich. Wanneer door concurrentie om middelen en verschillen in doelen en strategie (waarop ik in het volgende gedeelte nog uitgebreid in ga) conflict haast onvermijdelijk is, hoe kunnen we dan verklaren dat er een relatieve schaarste aan conflicten is binnen veel SMI's? Deze vraag stellen Zald en McCarthy zich in hun artikel *Social Movement Industries: competition and cooperation among movement organizations* (1979) (p. 12, 13). De verklaring ligt er voor de auteurs daarin, dat strategische verschillen niet alleen tot conflict leiden, maar soms juist aanwezig zijn als tactische specialisatie; specialisaties die bijdragen aan het succes van de beweging in zijn geheel (p. 15, 16).⁶ In die zin wordt er bij de analyse van verschillen dus minder op de herkomst, maar eerder op de uitwerking ervan gelet (Levitsky, 2005, p. 4).

Meer recent benadrukte Sandra Levitsky (2005) dat deze hiervoor uiteengezette visies allemaal een kern van waarheid hebben, maar lang niet altijd op gaan. Over het perspectief dat zich

⁵ Belangrijk is tevens om te melden dat Browne concurrentie niet alleen ziet als een strijd om schaarse middelen, maar ook als een strijd om aandacht voor de doelen van de beweging; dit verklaart waarom een beweging doormiddel van het kiezen van een issue niche concurrentie kan vermijden.

⁶ Zald & McCarthy (1979) halen daarnaast een aantal andere stabiliserende factoren aan, maar deze zou ik eerder als situationeel dan als intentioneel willen bestempelen. Zo werken overlappings in bestuur en leden van de diverse organisaties normaal gesproken stabiliserend. Ook externen kunnen een bepaalde samenwerking eisen. Zo kan een geldschieter eisen dat de organisaties ten bate van effectiviteit samenwerken als voorwaarde voor zijn of haar gift (p. 16-21).

vooral richt op “the relationship between diversity and organizational survival” (p. 3), zoals we dat terug zien bij met name Browne stelt zij:

“Organizations are not equivalent and interchangeable units in social movements, but are dedicated to specific, and often radically different, purposes, means, and goals. Yet, analyzing interorganizational relations exclusively through the lens of competition and its effects on organizational survival also obscures an important difference between social movements and natural ecology: (...) social movement organizations share a common goal in seeking social reform. Shared beliefs and pursuit of a common cause, not self interest and organizational survival, are what defines the movement “community” in which specific organizations are located, and it is important to understand how these organizations contribute to or detract from such a sense of solidarity of purpose.” (p. 3,4).

De kritiek komt er dus daar op neer, dat auteurs met te veel aandacht voor competitie tussen organisaties binnen een SM lijken te vergeten dat zij daadwerkelijk SMO's binnen een bepaalde beweging onderzoeken die een door allen gedeeld maatschappelijk doel nastreven. In deze zin verliezen die auteurs dus uit het oog wat ze oorspronkelijk onderzochten, namelijk organisaties binnen één SM. Levitsky onderstreept dus het bestaan van verschillen tussen SMO's, maar wijst erop dat er twee zijden aan deze medaille zijn. Één ervan is dat er ook een gedeeld doel is en dat er dus ook bindende factoren zijn.

Op visies die specialiseren vooral zien als een *division of labor* (p. 5), een bewuste keuze om werk te verdelen ten bate van de functionaliteit van de hele beweging, lijkt de kritiek voor de hand liggend. Hier gaat er te weinig aandacht uit naar de conflicten die wel degelijk voorkomen. Levitsky pleit dan ook voor een gemengde visie: “I go beyond these two traditions, however, to argue that the division of labor among movement organizations produces tactical interdependencies that are expressed in both cooperation and conflict, and that these interdependencies also express and entrench inequalities among movement constituents.” (p. 6).

Samenvattend kunnen we dus stellen dat het bestaan en functioneren van verschillende SMO's binnen een SM op drie manieren wordt verklaard door de Resource Mobilization Theory: het 'niche activism' model legt vooral nadruk op concurrentie, competitie en overlevingsdrang; anderen kijken vooral naar de functie van deze specialisaties met betrekking tot het behalen van de doelen van een beweging. Levitsky gaat tussen deze twee visies in zitten en benadrukt vooral dat beide visies naast elkaar bestaan; specialisatie zorgt zowel voor conflicten, als voor onderlinge afhankelijkheid en verhoogde succesvolheid van de sociale beweging.

Hypotheses uit deze paragraaf;

- Sociale bewegingen worden gevormd door de competitie om schaarse middelen en de rationele overwegingen die hiertoe gemaakt worden (Recourse Mobilization Theory).
- Om een dergelijke competitie te ontlopen, kiezen SMO's voor de strategie van 'niche activism'. Zij specialiseren zich met competitie en het willen vermijden daarvan als oorzaak.
- SMO's doen juist aan tactische specialisatie om juist een betere bijdrage te kunnen leveren aan de gedeelde doelen van de SM.
- Zowel competitie en concurrentie om schaarse middelen als samenwerking met het oog op de gedeelde doelen vormen de verschillen en relaties tussen SMO's binnen een SM.

Figuur 1.

§2.3 Typen verschillen tussen SMO's.

Nu het *waarom* van verschillen tussen of specialisaties van diverse SMO's verklaard is, rijst de volgende vraag: welke typen verschillen kunnen we onderscheiden?

Het eerste verschil dat we in de literatuur tegen komen, is het verschil in radicaliteit. Hoe sterk stellen de organisaties hun doelen, hoeveel willen zij veranderen? Dit verschil is tevens van groot belang omdat het bepaald in hoeverre groepen gehoor vinden in de politiek. Minder radicale groepen zullen eerder toegang vinden tot de autoriteiten. Vaak is dit een bron van conflict; groepen die niet door de autoriteiten worden geaccepteerd worden gemarginaliseerd. Hieruit ontstaat vaak een nieuwe deling, met aan de ene kant de autoriteiten en de geaccepteerde SMO's en aan de andere kant zij die daarvoor te radicaal zijn (Zald, McCarthy, 1979). Dit kan leiden tot conflicten tussen de wel- en niet-geaccepteerde groepen. Hoewel in de literatuur dus wel verschillen in radicaliteit met betrekking tot het behalen van doelen genoemd wordt, lijkt verondersteld te worden dat er verder maar weinig verschillen in doelen (kunnen) zijn, tussen de verschillende SMO's binnen een beweging. De beweging bestaat immers nu juist uit een verzameling van actoren met gelijke doelen. Wel zien we dat Curtis en Zurcher in hun artikel *Social movements: an analytical exploration of organizational forms* (1974) een verschil maken tussen 'instrumentele' en 'expressieve' doelen. Expressief betekent dan dat de doelen van de SMO zijn om aan de sociale en psychologische behoeftes van de leden van de groep te voldoen. Instrumenteel duidt er op dat de SMO doelen nastreeft die buiten de groep liggen, zij hebben een "goal-orientation of accomplishing some specific task external to the organization" (p. 357).⁷

⁷ Synoniem aan expressief en instrumenteel zijn *inward* en *outward*. (Curtis & Zurcher, 1974, p. 356, 357).

Een tweede verschil is dat van het strategische. Dit punt overlapt sterk met het in de vorige paragraaf geïntroduceerde 'tactische specialisatie'. Welke middelen zetten verschillende SMO's in om ogenschijnlijk gelijke doelen te behalen? Waar de ene groep bijzonder gespecialiseerd is in juridische zaken, zal de ander beter in staat zijn om, of bewust kiezen voor het mobiliseren van achterban of het houden van demonstraties (Levitsky, p. 4). De overweging welke strategie het meeste op zal leveren, staat duidelijk in lijn met de aannames van rationaliteit die binnen de Resource Mobilization Theory gelden.

Ten derde maken veel auteurs verschil in (de positie van) leden binnen SMO's. Curtis en Zurcher (1974) onderscheiden hierin 'inclusieve' en 'exclusieve' groepen. Waar toetreding tot een inclusieve SMO relatief eenvoudig is en er na toetreding van de leden ook vrij weinig wordt verwacht, is het bij exclusieve groepen juist lastiger om toe te treden en wordt er na toetreding veel van de leden geëist. (p. 357). Levitsky wijst er daarnaast op dat niet alle groepen tactisch gespecialiseerd zijn, maar dat sommigen juist met betrekking tot hun leden specialiseren; dat wil zeggen, ze richten zich op een bepaald maatschappelijke afbakening (p. 8, 9). We noemen dit 'constituency specialization'.⁸

Op de vierde plaats kunnen zich ideologische verschillen voordoen, zoals het conflict tussen communistische en niet-communistische vakbonden in de Verenigde Staten in de jaren '40 en '50 (Zald, McCarthy, 1979, p. 12). Het gaat hier dus om SMO's met min of meer gelijke doelen (in dit geval het opkomen voor de rechten van arbeiders), met verschillende ideologische kleuren. Een conflict is vaak het resultaat, ondanks de gedeelde doelen.

Tot slot maakt John H. Evans (1997) onderscheid tussen verschillende SMO's aan de hand van het begrip 'collective action frames'. Een frame is de boodschap, het pakket aan informatie, dat een SMO probeert uit te dragen. Het bestaat uit de analyse van een probleem, een oplossing en een oproep tot actie. SMO's hebben normaal gesproken één frame; het is al moeilijk genoeg om die te communiceren. SMO's proberen niet alleen mogelijke medestanders te mobiliseren met hun frame, maar alle actoren van het 'multi-organizational field', oftewel potentiële medestanders, andere SMO's binnen de SM, tegenstanders etc. te beïnvloeden. Door te stellen dat frames ook worden ingezet voor 'resource mobilization' stelt deze theorie zich in lijn met de RMT (p. 454, 455).^{9 10}

Kortom, we zien een vrij breed spectrum aan mogelijke dimensies van verschillen tussen de diverse organisaties van een SM. Zowel de doelen als de mate van radicaliteit ervan, de toe te passen

⁸ Een voorbeeld hiervan dat de auteur geeft zijn groepen binnen de homobeweging die zich speciaal op transgenders richt (Levitsky, p. 9).

⁹ Dit in tegenstelling tot wat volgens Evans tot dan toe de gebruikelijke theorie was; namelijk dat SMO's hun frames altijd zo construeren, opdat zij hiermee zoveel mogelijk potentiële medestanders weten te mobiliseren.

¹⁰ Er is binnen dit onderzoek geen specifieke aandacht naar frames uitgegaan. Deze zullen dan ook niet in de verdere behandeling van deel- en hoofdvragen terug komen.

strategie om deze doelen te bereiken, de samenstelling van het ledenbestand en de functie die zij vervullen binnen de SMO, de ideologische lading die bepaalde organisaties aan hun repertoire toevoegen en naar wie en de manier waarop zij hun boodschap naar de buitenwereld communiceren zijn allemaal factoren die de diverse SMO's binnen een sociale beweging van elkaar doen verschillen.

Hypotheses uit deze paragraaf;

- Met betrekking tot doelen zien we vooral verschillen in radicaliteit. Dit kan zorgen voor tweedeling binnen een SM tussen enerzijds door de autoriteiten geaccepteerde organisaties en anderzijds de niet geaccepteerde SMO's.
- SMO's verschillen van elkaar in expressieve en instrumentele doelen.
- SMO's verschillen in strategie. 'Task specialization' kan voor interdependentie en daardoor stabiliteit zorgen.
- SMO's verschillen van elkaar m.b.t. de toelating en functie van leden.
- SMO's specialiseren zich soms in het aantrekken van een bepaalde groep mensen (ofwel 'constituency specialization').
- SMO's verschillen in de onderliggende ideologische lading.
- SMO's verschillen in hun frames; zowel de inhoud daarvan, als op wie zij die richten.

Figuur 2.

§2.4 Samenwerking en afscheiding.

Tot hier hebben we dus gezien dat er diverse dimensies zijn waarin SMO's van elkaar verschillen, maar ook dat er diverse verklaringen zijn voor de functie van deze verschillen. Daarnaast hebben we gezien dat er bepaalde relaties tussen de SMO's binnen een beweging bestaan. Hoe kunnen we deze conceptualiseren?

Ten eerste is er samenwerking. Zald, Ash (1966) spreken van drie vormen: samenwerking, coalities en 'mergers'. Samenwerkingen, zo stellen de auteurs, zijn vrij zeldzaam. Deze zijn vaak *ad hoc*, van korte duur en eenmalig. Volgens de auteurs brengen zij binnen de SM en SMO's geen echte veranderingen teweeg. (p. 335).

Meer voorkomend zijn coalities.¹¹ Hierbij blijven de SMO's afzonderlijk bestaan, maar gaan zij openlijk een verbinding aan. Zij delen dan middelen, informatie en overleggen strategieën. Vaak ontstaat er een 'umbrella organization', een organisatie die als overkoepelend bestuur fungeert (let wel: de organisaties blijven dus afzonderlijk bestaan). De kans dat coalities ontstaan, neemt toe

¹¹ In een later artikel (Zald & McCarthy, 1979, p. 21) wordt gesproken van 'federations' en 'alliances' in plaats van coalities.

naarmate het doel dichterbij lijkt te komen en een dergelijke inspanning dus meer zin lijkt te hebben (p. 335). Ook in deze aanname zien we weer de aannames van rationaliteit van de RMT terug komen. Wanneer groepen volledig in elkaar opgaan en een nieuwe monolithische organisatie vormen, spreken we van een 'merger' (p. 335, 336). Tevens; hoe duidelijker de vijand van een SM te definiëren valt, hoe groter de kans op succesvolle samenwerking (Zald, McCarthy, 1979, p. 24).

Niet alleen samenwerking, maar ook afscheiding komt voor. De auteurs onderscheiden twee vormen. Het gaat om 'factions' en 'splits': "A faction is an identifiable subgroup opposed to other subgroups, a split occurs when a faction leaves a MO." (Zald, Ash, p. 336). Twee factoren spelen de mogelijkheid van afsplitsingen in de hand. Ten eerste interne heterogeniteit; verschillen in ras, religie en klasse binnen groepen kunnen aanleiding zijn tot afsplitsen. Ten tweede speelt gehalte aan ideologische motivatie die een SMO heeft een rol. Hoe meer ideologie, hoe groter de kans dat er zich daarover conflicten voordoen (p. 337).

Natuurlijk zijn er meer vormen van interorganisationele relaties te bedenken (zoals openlijke conflicten), maar de hier behandelden lijken binnen de literatuur van de RMT de voornaamste te zijn.

Hypotheses in deze paragraaf;

- De kans tot samenwerking neemt toe, naarmate het behalen van de doelen van de SM dichterbij komt.
- Relaties tussen SMO's kunnen gecategoriseerd worden onder de noemers samenwerking, coalitie, mergers, factions en splits.
- De kans tot samenwerking neemt toe, naarmate de vijand helderder geformuleerd kan worden.
- De kans tot afsplitsingen neemt toe, naarmate een SMO heterogener is wat betreft haar ledenbestand.
- De kans tot afsplitsing is groter, wanneer een SMO een sterkere ideologie hanteert.

Figuur 3.

In het voorgaande hoofdstuk hebben we kunnen zien dat verscheidene dimensies tot verschillen tussen SMO's leiden. Deze verschillen kunnen resulteren in diverse relaties tussen SMO's. Diverse theorieën proberen dit verschijnsel te verklaren. Aan de hand van deze theorieën is een aantal hypothesen opgesteld. In hoofdstuk 4 zullen deze getoetst worden aan de empirische bevindingen die gedaan zijn in het veldonderzoek naar de diverse groepen rond het protest tegen het afgraven van de Sint Pietersberg.

Hoofdstuk 3: Empirische bevindingen.

§3.1 Data en methodologie.

Casestudies staan op een schaal van abstractie volledig aan tegenovergestelde kant van kwantitatief onderzoek. Het gaat slechts om één geval, dat tot in een hoge mate van gedetailleerdheid wordt onderzocht en beschreven. Hoewel het om slechts één 'case' gaat, is vergelijking toch een thema binnen het werkveld van de gevalsstudies. Vergelijking is een van de belangrijkste wapens van de sociale wetenschappen. Het is echter niet vanzelfsprekend dat alles met elkaar vergelijkbaar is. Vaak moeten bepaalde gevallen vergelijkbaar gemaakt worden. Er moet een bepaalde hoeveelheid abstractie aan een onderzoek verbonden worden, om de koppeling aan (meer algemene) punten van een wetenschappelijk veld te kunnen maken. Om de wetenschappelijke waarde van een casestudy te verhogen is het aanbrengen van 'comparative merit' dan ook onmisbaar. Als de beschrijving van een geval zichzelf wil verheffen boven het puur narratieve, zullen er in zo'n onderzoek aanknopingspunten aanwezig moeten zijn, waaraan algemenere theorieën gekoppeld kunnen worden. Wolfgang Muno geeft een goede samenvatting van de aan deze aanname ten grondslag liggende theorieën. Een groot aantal typen van casestudies passeert de revue om tot de conclusie te komen dat koppeling aan theorie en concept centraal staat: "Alle Typen untersuchen spezielle Fälle oder generieren oder testen Theorien oder Hypothesen und erhalten dadurch Komparativen Bezug. Einfach ausgedrückt hat eine Fallstudie dann "comparative merit", wenn sie spezielle Fälle und Berücksichtigung wissenschaftlicher Theorien oder Konzepte analysiert." (Muno, 2008, p. 116). Het koppelen aan theorieën kan gedaan worden door nieuwe theorieën te genereren of door bestaande theorieën te testen. Dit laatste zal in mijn studie het geval zijn en kan neerkomen op zowel falsifiëring als verificatie.

Om een dergelijke studie uit te voeren moet men een aantal stappen doorlopen. Het gaat dan ten eerste om het definiëren van een probleem en het daarbij behorende theoretische raamwerk. Vervolgens wordt een 'geval' uitgekozen dat bijdraagt aan het theoretische probleem. Daarna heeft de eigenlijke casestudy plaats en wordt er tot slot teruggekoppeld aan de het theoretische raamwerk.¹² (Muno, 2008, p. 126, 127). In mijn studie worden hier de eerste en de tweede fase omgedraaid. Het geval, de sociale beweging rond het afgraven van de Sint Pietersberg, was er eerst. Het was de interesse voor dit fenomeen op zich dat mijn aandacht trok. Vervolgens is er gekeken naar theorieën die toegepast konden worden om de studie zijn vergelijkingswaarde te

¹² Aan de hand van deze concluderende stap kunnen nieuwe probleemstellingen gegenereerd worden, waardoor dit traject opnieuw doorlopen kan worden (Muno, 2008, p. 126, 127).

geven. Dit zijn de theorieën zoals in hoofdstuk 2 beschreven. Nadat deze theorieën bestudeerd zijn, heeft het empirische data-genereren plaats gevonden.

Om tot een ontwerp voor het verzamelen van empirische data te komen is een aantal inspiratiebronnen gebruikt. Ten eerste zijn een aantal bestaande studies met vergelijkbare doelen bekeken. Het gaat dan om de studies die in hoofdstuk twee besproken werden. De manier van aanpak waarmee deze studies hun empirische data genereerden, op basis waarvan de in hoofdstuk twee besproken theorieën tot stand zijn genomen, hebben als voorbeeld gediend voor het doen van mijn onderzoek. In het bijzonder de tekst van Sandra Levitsky (2005, p. 8, 9) heeft hiertoe bijgedragen. Ten eerste heeft haar casestudy mij laten zien hoe waardevol kwalitatieve interviews zijn. Ten tweede laat zij zien wat het belang is van een onderzoek waarin niet alleen ruimte is voor groepsdiversiteit aan de hand van tactische verschillen, maar ook dat bepaalde groepen juist verschillen doordat zij zich op bepaalde (potentiële) ledenbestanden richten. Aan haar onderzoeksmethode waarin interviews centraal staan, is in mijn studie een aantal bronnen toegevoegd. Het gaat dan met name om krantenarchieven, officiële stukken met betrekking tot de groepen, zoals oprichtingsstatuten en gedocumenteerde meningsuitingen zoals zienswijzen.

Hoewel kwalitatief interviewen een zaak van improviseren in unieke situaties blijft zijn ter theoretische ondersteuning van de kwalitatieve interviews teksten van Rubin (2005), Holstein, Gubrium (1997), Miller, Glassner (1997), Byrne (2004) en Diekmann (2009) gelezen. Centraal in deze literatuur staan vooral waarschuwingen voor het feit dat kwalitatief interviewen mensenwerk is. Verschillende mensen (zowel interviewer als geïnterviewde) drukken met hun persoonlijkheid een bepaald stempel op de uitkomst van een interview. Bij het afnemen van interviews zijn deze waarschuwingen altijd in mijn achterhoofd gebleven. Bij de om deze reden genuanceerde behandeling van de uitkomst van deze interviews zal deze boodschap nogmaals meespelen.

§3.2 1990-2010: de geschiedenis van een groeiende beweging.

In hoofdstuk 1 werd reeds gesproken over de status quo van rond 1990.¹³ Het Plateau van Margraten was gered daarmee was afgraving definitief van de baan. Om een zekere hoeveelheid mergel ter beschikking te houden deed ENCI in 1985 een vergunningsaanvraag, om de oorspronkelijke vergunning uit 1967 die in 1992 afliep te vervangen. Met de nieuwe vergunning zou men tot 2010, 15

¹³ Niet alleen Margraten was van de baan, maar mede o.i.v. Stichting Leefmilieu Riemst (o.l.v. Jan Peumans) werd ook het Plateau van Caestert gered toen de Vlaamse regering dit gebied in 1985 kocht; hierdoor kwam de druk nog meer op de oorspronkelijke groeve te liggen (Plateau Caestert blijft behouden. (1985). *Dagblad de Limburger*, 08-02-1985, p. 7.).

meter dieper mogen winnen. Hoewel er in het verleden al vaker protest was tegen het afgraven van de Maastrichtse berg, leek dit nu uit te blijven.¹⁴ Zoals eerder aangehaald leek het er op dat de milieuverenigingen allang blij waren dat het Plateau van Margraten was gered. Daar komt bij dat in de vergunningsaanvraag van 1985 de groeve niet in omvang zou groeien en slechts dieper geëxploiteerd zou worden. Aan het landschap zou dus weinig veranderen. Wel werden er aan de ENCI twee eisen gesteld in de nieuwe vergunning; ENCI moest onderzoek doen naar de effecten van de nieuwe plannen op het grondwaterniveau en ze moesten komen met een aangepast plan voor de restauratie van de groeve (Rode, p. 17, 18). Dit laatste leidde ertoe dat in 1990 het Plan Taken het Plan Vallen zou vervangen. Hierdoor ging d'n Observant binnen de concessie van ENCI vallen. Maar ook dit stuitte op weinig weerstand (Banse, 2009, p. 18). Alleen de gemeente Riemst maakte bezwaar tegen deze plannen, maar zij worden volgens een artikel in *Dagblad de Limburger* (01-06-1990) gerust gesteld door een woordvoerder van de ENCI: pas over 15 jaar zal ENCI besluiten wel of niet d'n Observant af te graven.

Het blijft dus opvallend rustig rond deze kanteling van Margraten naar Maastricht. Een van de weinige wapenfeiten rond deze tijd is de oprichting van de Milieugroep Sint Pieter in 1989. Deze had in eerste instantie echter bijzonder weinig met de berg te maken; ze werd opgericht tegen het met chemicaliën bestrijden van onkruid in de gelijknamige Maastrichtse buurt (later werd de groep wel actief in de strijd tegen de ENCI). Pas in 1992 deed zich de eerste gebeurtenis voor die een grote stempel zou drukken op de rest van deze geschiedenis. Naar aanleiding van een gifdumpschandaal doet wijlen Elly Magnée aangifte bij de politie tegen ENCI. Volgens Jan Willem van der Drift (huidig voorzitter van de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg (hierna VRSP)) werd dit in de doofpot gestopt, wat Magnée ertoe deed besluiten de VRSP op te richten (VRSP, 2010, interview). Datzelfde jaar stond deze eerste speciaal ter redding van de berg opgerichte groep in de media vermeld, toen zij wisten te bewerkstelligen dat het beeldhouwwerk Maastricht Vooruit van de graafmachines werd gered (*Dagblad de Limburger*, 06-05-1992). Kenmerkend voor de groep is dat zij zichzelf als "iets ruigere types" zien. Zij zijn niet zozeer professoren, zoals zij dat wel bij Stichting ENCI STOP zien, maar eerder een iets wildere groep berglopers. (VRSP, 2010, interview).

In 1992 krijgt ENCI er een nieuw aantal criticasters bij; de buurtplatformen worden in Maastricht geïntroduceerd (Buurtplatform Sint Pieter, Jekerdal en Villapark, 2010, interview). Hiermee ontstaan drie belangrijke actoren in het verhaal rond de ENCI. Buurtplatform Sint Pieter, Jekerdal en Villapark (hierna: BSP) raakt betrokken doordat haar buurt het dichtst bij de fabriek ligt en er in de lokale bevolking een tweestrijd lijkt te bestaan tussen voor en tegenstanders.

¹⁴ Dit kwam duidelijk naar voren uit mijn archiefonderzoek: bijna iedere andere wijziging in de plannen van ENCI leverde een krantenpolemie op, waarin er over voor en tegenstanders gesproken werd. In de dagbladen van rond deze tijd is echter niets te vinden over protest tegen deze nieuwe plannen.

Buurtplatform Biesland en Campagne (hierna: BBC) zal in de jaren rond 2001 een rol spelen wanneer zij ENCI weet te verleiden om geluidshinder verder terug te brengen (Mergelsberg, 2010, interview). Tevens zal de uit haar in 1998 voortkomende Werkgroep Jekerdal (hierna: WJ) in 2001 zich aansluiten bij het verzet tegen de ENCI.

Als ENCI in 1993 plannen presenteert om deels over te stappen van fossiele brandstoffen op het verbranden van rioolslip leidt dat tot zorgen bij de Maastrichtse bevolking. De heer H. Keybets besluit om het Platform Stop Afvalverbranding ENCI en CBR (hierna: PSA) op te richten. De heer Keybets is tevens actief binnen Groen Links. In de zomer van 1995 staan zij regelmatig in de dagbladen met hun demonstraties tegen ENCI's verbrandingsbeleid. (Vereniging Nederlandse Cementindustrie, 1995a, p. 20). Tevens verzamelen zij 3900 bezwaren tegen het afvalverbranden en leveren deze bij de Provincie in. Ook de Milieufederatie Limburg ondersteunt hen hierbij. (Vereniging Nederlandse Cementindustrie, 1995b, p. 21). Wanneer in september 1997 blijkt dat het verbranden minder schadelijk is dan verwacht, stoppen zij hun procedure bij de RvS. (Vereniging Nederlandse Cementindustrie, 1997). Volgens Peter Mergelsberg, hoofd Kwaliteit en Proces bij de ENCI, zijn zij in de loop van de jaren negentig de meest actieve groep geweest (Mergelsberg, 2010, interview).¹⁵

De Milieufederatie Limburg (hierna: MFL), in 1989 nog fervent voorstander van het afgraven van de Sint Pietersberg in plaats van Margraten, begint rond 1998 ook langzaam terug te komen op hun oorspronkelijke standpunt. Zij waren al actief bij het verhaal rond de afvalverbranding, maar wanneer ENCI haar (later afgekeurde) plannen presenteert om proefboringen te gaan doen om te onderzoeken of het mogelijk is om tot 2050 nog 40 meter dieper te gaan graven keren zij zich definitief tegen ENCI. Zij uiten zich woedend over deze plannen, zo blijkt uit een artikel in de Telegraaf (02-10-1998). Ook Sandra Akkermans van de MFL schat dat rond deze tijd een aantal veranderingen, waaronder ook het definitief toestaan van afvalverbranden ertoe heeft bijgedragen dat de MFL zich tegen ENCI keert (MFL, 2010, interview).

In de tijd na 1998 zijn de VRSP en MFL nog actief door het indienen van bezwaren tegen vergunningaanvragen door ENCI (onder andere vanwege het onttrekken van grondwater door ENCI). De vlam slaat eind 2000 definitief in de pan wanneer ENCI komt met de *Startnotitie Diepe Winning ENCI-Maastricht BV* (ENCI, 2000). Hierin presenteert het cementbedrijf haar plannen om tot 2050 nog 40 meter dieper te gaan winnen. Tevens lijkt door dit plan de afgraving van d'n Observant steeds dichterbij te komen. Onder anderen de MFL en de Milieugroep Sint Pieter (hierna: MSP) zijn bezorgd en dienen samen met vier anderen bezwaren in bij de Raad van State (*Maaspost*, 14-12-2000). Er is veel angst voor het dalen van de grondwaterstand in het Jekerdal en volgens de

¹⁵ Uit een aantal bronnen komt naar voren dat PSA rond 1998 moet zijn opgeheven; in ieder geval voor de komst van SES. Toch vond ik in het archief van ENCI een exemplaar van het *Contactblad Heugem* waarin PSA in 2001 nog een oproep doet aan de bewoners van deze buurt.

Milieufederatie Limburg komen er in de nieuwe plannen versoepelingen van het uitstootbeleid voor die onacceptabel zijn (*Limburgs Dagblad*, 24-01-2001). Om de gemoederen te bedaren houdt ENCI op 25 januari 2001 een informatiebijeenkomst waarin de omwonenden bij elkaar komen. Onder hen zijn de VRSP, WJ en MSP. Bij de presentatie van deze plannen ontstaat een dermate felle discussie dat Jacq van Geel (aanwezige en bekend met milieuprotest door zijn oud functie als verdediger van kernenergie) zich de dag erna in *de Limburger* (26-01-2001) ronduit verbaast uit over de felheid van de toehoorders; zo iets meent hij in zijn hele carrière nooit eerder gezien te hebben.¹⁶ Kort na deze gespannen informatieavond besluiten de VRSP, MSP en WJ om de krachten te bundelen om de nieuwe plannen van ENCI een halt toe te roepen. Uit deze bundeling der krachten zou de Stichting ENCI STOP ontstaan. De groep kenmerkt zich door de hoge opleidingsgraad. We zien dit terug in hun vaak zeer specialistische juridische werk. Voorzitter E. de Haas-Luyendijk en secretaris A. Paulussen-Van Delft vervullen de functies die zij binnen SES vervullen ook bij de Milieugroep Sint Pieter. Stichting ENCI STOP gaat, zoals later in dit paper nog ruimschoots zal blijken, een centrale rol innemen in het verzet tegen de ENCI.¹⁷ Voorlopig hoeven zij echter nog niet in actie te komen. De MER-commissie zal namelijk de plannen van de ENCI afkeuren. Naar aanleiding van voorgenoemde afkeuring probeert ENCI meer maatschappelijk draagvlak te creëren voor verder graven door een zogenaamde *Begeleidingscommissie* in het leven te roepen, waarin ook milieuorganisaties zitting zullen hebben, maar deze lijken hier niet voor te porren te zijn. Onder anderen de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg wil hier niet aan, om te voorkomen dat zij in een positie terecht komt waarin zij medeverantwoordelijkheid draagt voor het afgraven van de berg. (*Dagblad de Limburger*, 30-06-2001).

Begin 2002 is er het volgende oproer. Volgens een aantal actiegroepen zitten er in de uitstoot van ENCI zware gifstoffen zoals kwik. Onder meer de MFL wil dat de emissierechten van ENCI aan banden worden gelegd (*NRC*, 02-02-2002). De GGD reageert door te stellen dat de actiegroepen onnodig paniek veroorzaken, waarop SES aangeeft dat haar vertrouwen in de GGD gedaald is (*Dagblad de Limburger*, 21-02-2002). Op 14 maart dat jaar lijken de actiegroepen deze strijd te winnen als verantwoordelijk minister Pronk stelt de emissienorm voor ENCI vijf keer strenger te willen maken (*NRC*, 14-03-2002), maar zijn opvolger Van Geel zal nog in oktober van datzelfde jaar

¹⁶ Opvallend is dat parallel aan deze toename van spanning aan de ene kant, er een nieuw orgaan in het leven wordt geroepen aan de andere kant. Nadat de provincie op 17 mei de Beheersvisie Sint Pietersberg vaststelt roept terreinbeheerder Natuurmonumenten de Contactcommissie in het leven (later Adviesgroep). Hierin zullen zowel tegenstanders van ENCI (De heer S. Olischläger namens VRSP en De Haas en Paulussen namens MSP) plaats hebben als mensen van ENCI zelf (Peter Mergelsberg). Terwijl aan de ene kant de strijd over het al dan niet verder afgraven van de berg nog hevig woedt, spreken dezelfde partijen aan de andere kant hoe de natuur op die berg beheerd moet gaan worden. (Natuurmonumenten, 2001).

¹⁷ Er zal niet alleen protest zijn tegen deze nieuwe plannen: ENCI-werknemers zullen op 2 februari dat jaar een pro-ENCI demonstratie houden. Onder andere de berglopersvereniging *Krypton* (waarover verder weinig bekend is) zal een tegendemonstratie houden (*Dagblad de Limburger*, 02-04-2001).

het besluit van zijn voorganger ongedaan maken. Dit levert hem het verwijt van SES op, dat hij geen ruggengraat zou hebben (*Cobouw*, 09-10-2002).

Voor de rest van dat jaar lijken de goden nog genoeg conflicten in petto te hebben. In april mengt een aantal lokale PvdA'ers zich in de strijd rond de berg door het Comité Handen af van d'n Observant (hierna: CHO) op te richten. Toenmalig PvdA-fractievoorzitter André Postema is lid en fractiemedewerker Eric Ummels is woordvoerder. Bij woorden van raadslid Guido Reehuis staat de PvdA-fractie als een blok achter het initiatief en staan de doelstellingen van het comité zelfs in het verkiezingsprogramma van de partij. Het oprichten van zo'n nieuwe groep is tegen het zere been van SES dat juist probeert de tegenstanders van ENCI te verenigen (*Dagblad de Limburger*, 29-04-2002 en 30-04-2002). Tevens spelen er in dit jaar nog conflicten over het wel of niet mogen verbranden van diermeel en over het onttrekken van grondwater door ENCI. In beide gevallen lijken ENCI's tegenstanders eerst gelijk te krijgen bij de RvS, maar later dat jaar zal het bedrijf in beide zaken toch gelijk halen (*Cobouw*, 05-09-2002 en 15-11-2002).

2003 is ten eerste het jaar dat op initiatief van Paul Rutten, dan nog actief bij SES, de stichting Klaor Loch (hierna KL) wordt opgericht. Voor een deel is zij een afsplitsing van SES, die zich voornamelijk wil bezig houden met de luchtkwaliteit in Maastricht (Klaor Loch, 2010, interview). Dit jaar lijkt volgens de kranten tevens te gaan om voorspellingen. ENCI doet hoopvolle uitspraken over de verwachting na 2010 nog door te mogen graven (*Cobouw*, 21-05-2003), waar SES deze dan weer als zeer onzeker postuleert (*Dagblad de Limburger*, 27-05-2003). ENCI lijkt dit getouwtrek te winnen, wanneer de RvS nieuwe bezwaren van SES en de gemeente Riemst tegen het grondwateronttrekken naast zich neerlegt (*Dagblad de Limburger*, 16-07-2003). Daarnaast krijgt het protest dat jaar een internationale impuls wanneer de Vlaamse Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (hierna: JNM) in Maastricht een demonstratie tegen ENCI houdt, waar onder andere ook SES en de VRSP bij betrokken zijn (*Dagblad de Limburger*, 13-10-2003).

De eerste tien maanden van 2004 staan in het teken van de voortzetting van de strijd om het wel of niet vergunnen van ENCI's werkzaamheden. In februari binden SES, VRSP, MFL en de gemeente Riemst de strijd aan om alsnog de grondwateronttrekking te verbieden (*Limburgs Dagblad*, 18-02-2004), maar de RvS legt de nieuwe bezwaren wederom naast zich neer (*Dagblad de Limburger*, 14-04-2004). Later is er een gelijksoortig verhaal rond een nieuwe vergunningsaanvraag door ENCI om tot 2042 tot -35 NAP te blijven graven. Hoewel de MER-commissie de diepte niet goedkeurt en ENCI akkoord zal moeten gaan met een winning tot een diepte van slechts -10 NAP, lijkt het er ondanks de te verwachte protesten op dat ENCI de aanvraag vrij eenvoudig door de Provincie kan loodsen. In september dat jaar geeft de Provincie ENCI toestemming nog 25 jaar langer door te winnen, dit onder andere op voorwaarde dat d'n Observant gespaard blijft (*Dagblad de Limburger*, 09-09-2004).

Maar dan verandert alles. Op 19 oktober lijken ineens de actiegroepen de grote overwinnaars te zijn, wanneer ENCI's moederbedrijf Heidelberg Zement bekend maakt dat eind 2005 het winnen en branden van mergel in Maastricht zal stoppen. Wel zal het bedrijf als klinkermaler actief blijven, maar die klinker zal uit België geïmporteerd gaan worden, waar het naar zeggen van het concern goedkoper is. Hierdoor zullen 220 van de 350 werknemers hun baan verliezen (*Volkskrant*, 20-10-2004). Hoewel SES zich verheugt over de aanstaande sluiting van de fabriek, maar wel aangeeft betreurd te zijn dat velen hun baan verliezen, staan zij in het middelpunt der kritiek. In de polemiek die rond het onderwerp in de Limburgse dagbladen ontstaat, krijgt SES er ondermeer van langs door Statenlid Muijs van de VVD. (*Dagblad de Limburger*, 10-2004). Stakingen breken uit bij ENCI, maar hoewel de directie van ENCI lang probeert de boot af te houden (*Dagblad de Limburger*, 03-02-2005), krijgen de sociale partners het bedrijf dan toch zo ver dat zij hun alternatieve plan aan nemen. Er zal nog 5 jaar mergel gewonnen worden en de oven zal nog 10 jaar blijven draaien (*Dagblad de Limburger*, 22-02-2005).

Terwijl het verhaal rond de sluiting van ENCI nog in volle gang is dient zich alweer het volgende belangrijke hoofdstuk in de geschiedenis van het protest tegen de fabriek aan. Begin 2005 doet ENCI bij de provincie een aanvraag om 2,65 ha ENCI-bos te mogen kappen. De provincie staat dit toe, mits er een garantie is dat de mergel die onder dat bos zit ook daadwerkelijk zal worden gewonnen. SES maakt direct bezwaar. (*Dagblad de Limburger*, 10-01-2005). Op 6 juli vraagt ENCI een voorziening aan (een soort kort geding) tegen de door de provincie verstrekte kapvergunning. De actiegroep vindt dat de kap onnodig is, omdat ENCI toch in 2009 zal stoppen en er uit het meest recente MER-rapport blijkt dat er nog genoeg mergel te winnen is binnen de groeve in haar huidige omvang (*Dagblad de Limburger*, 06-07-2005). Naar aanleiding hiervan besluit de rechtbank dat ENCI in ieder geval nog niet mag kappen tot zes weken nadat het Ministerie de zaak intern heeft behandeld (*Dagblad de Limburger*, 14-07-2005). Begin 2006 wordt dan het Ingelegilde opgericht, een groep die zich ten doel heeft gesteld de Maastrichtse cultuur en geschiedenis te promoten en bewaren. Volgens vicevoorzitter P. Berben zijn zij vooral "gewone Maastrichtse jongens van de straat". Direct raken zij betrokken bij het verhaal rond ENCI en de bomenkap. (Ingelegilde, 2010, interview). Diverse acties worden door de verschillende groepen georganiseerd, zoals petitie, een ludieke actie wanneer Femke Halsema (Groen Links) Maastricht bezoekt en een demonstratiepicknick. Dit alles zonder resultaat, want de kap zal toch doorgaan.

Begin 2008¹⁸ lijkt het laatste bedrijf van dit drama te beginnen. Vanuit een aantal actiegroepen, waaronder KL, SES en VRSP wordt het burgerinitiatief Sint Pietersberg Adembenemend opgezet. Uit een interview met Huub Keybets (momenteel een van de drie bestuursleden van SPA,

¹⁸ In dit jaar zal er een nieuwe mysterieuze actiegroep bijkomen; de Piering. Zij laten een of twee keer van zich horen via een krantenartikel, maar blijven anoniem en verdwijnen snel weer.

naast Igo Gorissen en Coen van der Gugten - allen ex-SES) bleek dat er voor de weg van het burgerinitiatief gekozen werd, omdat het bespelen van de RvS tot dan toe weinig vruchten had afgeworpen. Het bespelen van de lokale politiek middels een burgerinitiatief werd gezien als alternatief hiervoor (Keybets, 2010, interview). Volgens Coen van der Gugten, voorzitter van SPA, worden er zo'n 6000 handtekeningen verzameld met als eis dat ENCI uiterlijk in 2015 zal stoppen met haar werkzaamheden (Van der Gugten, 2010, interview). Dit resulteert er in eerste instantie echter in, dat de werknemers van ENCI met een tegeninitiatief komen. De gemeente Maastricht breekt de impasse door te bepalen dat er voor 1 januari 2010 een plan moet komen waarin de afwerking van ENCI definitief komt vast te liggen. Dit plan zal door gemeente, provincie en ENCI gedragen moeten worden. Hiermee komt het Plan van Transformatie (hierna PvT) van de grond. In de loop van 2009 zal er een plan ontstaan waarin het einde van de ontgrondingswerkzaamheden zal komen te liggen in 2018 en het sluiten van de oven een jaar later. In dit project raken Natuurmonumenten (de beheerder van het natuurgebied) en SPA betrokken (als vertegenwoordiger van de omwonenden)¹⁹, naast de drie eerder genoemde partijen. Op 14 november 2009 is het plan klaar. Ondanks grote scepsis bij veel actiegroepen, lijkt het erop dat het PvT het script zal zijn voor het laatste decennium ENCI in Maastricht. (NRC, 05-11-2009). Tot op heden heeft Stichting ENCI STOP geen vrede met dit plan. Op het moment loopt er een zienswijze van SES en VRSP tegen dit plan bij de RvS.

§3.3 De diversiteit in kaart gebracht; doelen, strategieën, leden.

In de voorgaande paragraaf heeft een groot aantal groepen de revue gepasseerd. In deze paragraaf zal aan de hand van de volgende deelvragen gekeken worden naar de verschillen tussen deze groepen. Ten eerste, wat zijn hun doelen? Hoe radicaal zijn deze? Welke strategieën hanteren zij? Hoe ziet het ledenbestand van deze groepen eruit? En tot slot, voor zover aanwezig, welke ideologie wordt gehanteerd? Alvorens hiertoe over te gaan zal ik in chronologische volgorde van de hiervoor uiteengezette geschiedenis de verschillende actiegroepen opnoemen: Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg (1992), Buurtplatformen (vooral Sint Pieter, Jekerdal, Villapark) (1992), Platform Stop Afvalverbranding (1993), Milieufederatie Limburg (n.v.t.), Werkgroep Jekerdal (1998), Milieugroep Sint Pieter (1998), Stichting ENCI STOP (2001), Comité Handen af van d'n Observant (2002), Stichting Klaor Loch (2003), Stichting Ingelegilde (2006) en tot slot Stichting Sint Pietersberg Adembenemend (2008).

¹⁹ Begin 2010 nemen zowel SPA als Natuurmonumenten zitting in de stuurgroep van het PvT. Daarmee krijgen zij, net als gemeente, provincie en ENCI, een van de vijf stemmen binnen het project.

§ 3.3.1 Doelen en radicaliteit.

Bijna alle actiegroepen en milieubewegingen binnen het ENCI verhaal hebben gelijksoortige doelen. Zij willen ENCI er van weerhouden de berg verder af te graven, waardoor de berg zelf, de grondwaterstand van het Jekerdal en de luchtkwaliteit in Maastricht (deels) gewaarborgd worden. Hoewel het er in eerste instantie dus op lijkt dat alle betrokken NGO's gelijke doelen hebben, zijn er in dit aspect toch verschillen. Tevens lijkt hier tussen de groepen ook in bepaalde mate onduidelijkheid over te zijn. Ik zal in deze subparagraaf per actiegroep behandelen wat hun doelen zijn, om daarna de vergelijking te maken.

De Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg heeft zich ten doel gesteld "het redden van de berg in de breedste zin des woords", aldus Wil Palmans van de vereniging (VRSP, 2010, interview). Dat wil dus echt alleen maar zeggen, dat de VRSP de berg wil redden en niet dat ze de ENCI wil stoppen, zoals zij menen dat SES dat wel wil. Het is slechts het graven en het verbranden wat zij als schadelijk achten en dat is wat volgens hen moet stoppen. Tevens is het redden van de berg niet het enige wat de groep wil. Duidelijk hebben ze er voor gekozen om een vereniging te zijn, juist om de leden. Het houden van activiteiten en daarmee de leden 'vermaken' is dan ook een belangrijk tweede doel, waar men volgens Palmans de pijlen weer meer op wil gaan richten (VRSP, 2010, interview). Dit kan onder andere vorm krijgen in bergloopexcursies (Wijnands, 1997, p. 45).

De buurtplatformen hebben een heel andere functie. Zij zijn door de gemeente Maastricht in 1992 in het leven geroepen om te fungeren als bemiddelaars en spreekbuis van de buurtbewoners naar de gemeente en vice versa. Hierin kan ook de ENCI een rol spelen. Wanneer er vanuit de buurt signalen (positief en negatief) zijn met betrekking tot ENCI, dan hoort ook het doorgeven van daarvan tot de doelen van het Buurtplatform. Dit lijkt echter mee te vallen, omdat mensen in zo'n geval eerder geneigd zijn naar SES te stappen, aldus vicevoorzitter en secretaris van Buurtplatform Sint Pieter, Bart Rousseau. Het doel van het platform is dus niet om de berg te redden, maar om haar functie als voelspriet in de buurt uit te voeren. Wel vind de heer Rousseau dat er sinds kort een tekort aan informatie is met betrekking tot het PvT. Het platform heeft zich ten doel gesteld dit informeren voort te zetten. (BSP, 2010, interview).

Het PSA werd, zoals reeds vermeld, opgericht om een halt toe te roepen aan het verbranden van afval in de ovens van ENCI. Het redden van de berg zelf stond dus niet centraal, hoewel een aantal leden van het platform later wel terug te vinden is in groepen die zich wel bezig hielden met het redden van de berg, zoals Huub Keybets die later bij Sint Pietersberg Adembenemend betrokken raakte. (Keybets, 2010, interview).

In tegenstelling tot het PSA en de VRSP werd de MFL niet 'tegen ENCI' in het leven geroepen. Zij bestaat al sinds 1971, toen zij vanuit de Provincie opgericht werd als onafhankelijke organisatie

die moest dienen als bewaker van natuur- en milieubelangen en als aanspreekpunt voor de provincie in de communicatie naar de verschillende milieugroepen in Limburg. Vooral in het kader van het eerste is de Milieufederatie een partij geworden binnen het verhaal van de ENCI. De doelen met betrekking tot de ENCI zijn dan ook bijzonder helder: "Eigenlijk willen we gewoon dat de ENCI zo snel mogelijk stopt en als ze doorgaan, dan met zo min mogelijk milieuoverlast.", aldus mevrouw Akkermans van de federatie. Hun doel is om natuur en milieu te beschermen. ENCI bedreigt het stuk natuur dat de berg is en het is het doel van de MFL hier iets aan te doen. Wat de toekomstvisie voor de berg en de visie op het PvT van het MFL betreft, is het vooral belangrijk dat de berg niet overlopen gaat raken en dat er vooral ruimte voor natuur zal zijn. (MFL, 2010, interview).

De Werkgroep Jekerdal is vanuit het Buurtplatform Biesland geïnitieerd om de schoonheid van het dal te behouden. Toen steeds duidelijker werd dat het werk van de ENCI hier wel eens negatieve invloed op zou kunnen hebben, kwam ook dit aspect steeds meer in beeld bij de Werkgroep. De ENCI werd definitief een onderwerp toen de WJ zich bij SES aansloot. In die zin is het doel van de WJ dan ook om de ENCI te doen stoppen met de activiteiten die de berg beschadigen (Werkgroep Jekerdal, 2010, interview).

Het was het gebruik van chemicaliën voor de bestrijding van onkruid in Sint Pieter dat een aantal vrijwilligers deed besluiten de Milieugroep Sint Pieter op te richten. Hoewel er in hun informatiebrochure niets staat over de ENCI, is de groep eind jaren '90 duidelijk actief geworden bij het bestrijden van ENCI. Ook zij kwamen zo in de SES terecht.

In tegenstelling tot wat de VRSP meent en wat de naam doet vermoeden is het niet SES' doel om de ENCI te doen sluiten. Ook zij stellen zichzelf ten doel de Sint Pietersberg te redden en de activiteiten van ENCI die schadelijk zijn voor milieu en volksgezondheid te stoppen. (Stichting ENCI STOP, 2010, interview). Deze verwarring over de doelen van de stichting heeft er toe geleid dat de groep in 2004 zelfs in overweging nam om de naam te veranderen in Stichting ENCI-anders. Dit is er door logistieke moeilijkheden echter nooit van gekomen. (*Dagblad de Limburger*, 24-06-2004). Naast het stoppen van ENCI's 'schadelijke activiteiten' is het tweede doel van SES om meer lijn te krijgen in de diverse actiegroepen.²⁰ Zij werpen zichzelf op als overkoepelende organisatie die probeert de boel bij elkaar te houden. Nog een doel van de SES is volgens Peter Mergelsberg van ENCI om een volgens hem onterechte controlerende functie van de overheid uit te voeren. Hij stelt dat SES lang niet altijd ergens tegen procedeedt, omdat zij hier echt tegen zijn, maar ook, volgens hem naar hun eigen zeggen, om de overheid scherp te houden. Een kritische groep als SES op het vinkentouw moet de

²⁰ We zien dit ook terug in de boodschap die SES probeert uit te dragen. Waar in het interview dat ik met hen had de boodschap duidelijk was, met SPA, KL en Ingelegilde is de relatie helemaal in orde, merk je in de reacties van anderen juist vaak dat er wel strubbelingen zijn. Het zou dus zo kunnen zijn dat, omdat SES zich ten doel heeft gesteld de boel bij elkaar te houden, zij een meer positieve boodschap over de onderlinge relaties probeert uit te dragen dan de groepen die dit niet tot hun doel hebben gemaakt.

overheid ertoe dwingen scherp te blijven. (Mergelsberg, 2010, interview). Wat betreft het bedoelde resultaat voor wanneer ENCI klaar is, stelt SES, net als MFL, dat het gebied vooral een groot deel vrije natuur moet krijgen en niet overlopen moet gaan worden. Dit bleek ook uit de meest recente door SES ingediende zienswijze: “Naar mening van de Stichting ENCI STOP doet [het plan] onvoldoende recht aan de (...) doelstelling om ongestoorde natuurdiversiteit te scheppen(...)” (Stichting ENCI STOP, *Zienswijze*, 2010).

Over het Comité Handen af van d’n Observant is vrij weinig bekend, maar uit de betreffende krantenartikelen mag duidelijk zijn, dat zij ten doel hadden te voorkomen dat d’n Observant afgegraven zou worden. Zij lijken zich openlijk van Stichting ENCI STOP te willen distantiëren door te stellen dat het niet hun doel is om “ENCI weg te pesten”. (*Dagblad de Limburger*, 30-04-2002).

In 2003 wordt vanuit ENCI STOP Klaar Loch opgericht, dat zich uitsluitend met luchtkwaliteit bezig houdt. In die zin blijft in eerste instantie de ENCI en haar uitstoot een rol spelen. Later zal de groep besluiten zich meer op andere luchtvervuilers te richten en het verhaal ENCI over te laten aan SES en SPA. Het verbeteren van de luchtkwaliteit in Maastricht staat dus centraal en het lijkt erop dat ENCI daarin een steeds kleinere rol is gaan spelen.

Het Ingelegilde stelt zich weer iets heel anders ten doel. Zij willen Maastrichtse cultuur en historie beschermen, in leven houden en bij de lokale bevolking onder aandacht brengen. Ook op de Sint Pietersberg bevinden zich volgens de groep cultuurschatten die beschermd dienen te worden. Het gaat dan om gangenstelsels, loopgraven etc. Het stoppen van de ENCI heeft voor hen dan ook in de eerste plaats ten doel om cultuur, en in mindere mate, natuur te redden. Om het willen doen stoppen van het bedrijf wordt niet heen gedraaid; liever vandaag dan morgen. (Ingelegilde, 2010, interview).

Tot slot is ook SPA met een bijzonder doel in het leven geroepen, namelijk om na het uitoefenen van politieke druk middels een burgerinitiatief, de dialoog aan te gaan. Vanuit SES geïnitieerd, werd er besloten een groep op te richten met een positiever geluid, die ten doel had door middel van diplomatie druk uit te oefenen op de toekomst van ENCI. Ook zij hebben ten doel de ENCI te stoppen, ze zijn immers tot stand gekomen als burgerinitiatief dat ENCI wilde dwingen in 2015 de ontgrondingen te beëindigen. In hun officiële doelstelling staat echter letterlijk dat het PVT hiertoe het middel dient te zijn.²¹ Wat betreft de afwerking van het gebied stelt Coen van der Gugten heel duidelijk dat het niet de bedoeling is dat alleen een groepje natuurliefhebbers alles bepaalt. De berg is van heel Maastricht en er moet dus ruimte zijn voor iedereen op de berg. (SPA, 2010, interview).

²¹ De Stichting stelt zich ten doel de ontwikkeling van de voormalige groeve in de Sint Pietersberg tot natuurgebied alsmede de ontwikkeling van het gebied daaromheen te stimuleren overeenkomstig het Plan van Transformatie en de op de uitvoering van dit Plan betrekking hebbende overeenkomst.

Als we deze doelstellingen naast elkaar leggen zien we in eerste instantie dat, hoewel deze SMO's deel uitmaken van eenzelfde SM, hun doelen vrij duidelijk verschillen. Het eerste en duidelijkste verschil is dat er groepen zijn die zich in het bijzonder rond de problematiek van de Sint Pietersberg opgericht hebben (zoals de VRSP en SES), terwijl andere groepen, zoals MFL eerder milieuorganisaties zijn, die zich slechts deels op de ENCI richten, maar ook op andere problematiek. Dit laatste geldt tevens voor MSP, WJ, KL en het Ingelegilde.

Een tweede verschil kunnen we duidelijk waarnemen op het vlak van radicaliteit. Waar de één ronduit de ENCI wil stoppen (MFL, Ingelegilde en tot op zekere hoogte SES) proberen anderen juist duidelijk te maken dat het ze daar niet om te doen is. Zij willen alleen de schade voorkomen die ENCI volgens hen aanricht en als dat kan binnen het voortbestaan van ENCI zou dat ook goed zijn.

Verskil nummer drie is het doel met betrekking tot wat er moet gebeuren als ENCI uiteindelijk ophoudt met haar werkzaamheden. Waar de een liever veel natuur ziet (MFL, SES) zien anderen liever een grote verscheidenheid aan activiteiten (SPA).

Het moge duidelijk zijn dat de groepen met betrekking tot deze deelvraag lang niet altijd op één lijn liggen.

§ 3.3.2 Strategieën.

Het kwam reeds aan bod; de strategische of tactische specialisatie. Hoewel hier voorlopig de reden voor specialisatie niet ter sprake komt, wordt er hier wel per groep behandeld hoe zij werken om hun doelen te bereiken en welke verschillen we daarin terug zien.

Hoewel de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg in de jaren '90 nog een groot deel van hun werk uit juridische stappen liet bestaan, laten zij dit tegenwoordig liever aan SES over. Deze hebben daar naar hun zeggen meer middelen doordat zij veel hoogopgeleiden binnen de gelederen hebben. Voor hen blijft voornamelijk het zoeken van publiciteit over. Volgens hen maakt SES nu dan ook het (juridische) werk af wat zij ooit begonnen zijn. De VRSP helpt hen wel nog bij de ondersteuning hiervan (VRSP, 2010, interview). Toch is ook na de oprichting van SES in 2001 de VRSP nog altijd regelmatig te zien in het lijstje bezwaarmakers en indieners van zienswijzen tegen aanvragen door ENCI.

Zoals in de vorige paragraaf al besproken werd is het doel van BSP niet om ENCI te stoppen. Hun werkwijze is dan ook in lijn met hun doel; het doorsluizen van informatie tussen gemeente en buurtbewoners. Wel heeft het platform op een bepaald moment besloten een standpunt in te nemen binnen dit verhaal. Zij hebben daartoe SES en ENCI uitgenodigd om hun standpunten uiteen

te zetten en hebben ervoor gekozen om bij wijze van standpunt het Plan van Transformatie te ondersteunen. Daarnaast houden zij zich wel bezig met “kleine” overlast zoals te hard rijdende ENCI-vrachtwagens. De werkwijze is om hier melding van te maken (BSP, 2010, interview).

Binnen het Platform Stop Afvalverbranding was vooral procederen het devies: het juridisch aanvechten van ENCI’s plannen om afval te verbranden. Hierin werden ook alternatieven geboden, zoals het verbranden van afval in daarvoor bedoelde installaties (AVI’s). Daarnaast zagen we reeds dat ook demonstraties deel uit maakte van PSA’s acties. Communicatie met ENCI was voor het platform geen optie, daar zij geloofde dat de fabriek toch alleen maar propaganda verkocht (Keybets, 2010, interview).

Net als PSA is voor de Milieufederatie het indienen van zienswijzen een belangrijk middel om hun doelen te bereiken. Zij kiezen er bewust voor om dit naast de andere partijen ook zelf te doen: “We beperken ons tot de belangrijkste punten, waarvan we ook denken dat ze juridisch aan te pakken zijn. SES gaat meestal veel meer in detail en benoemt ook zaken die vanuit het perspectief van omwonende een rol spelen. Zo vullen we elkaar aan. Wij werken ook meer op hoofdlijnen omdat ons de tijd ontbreekt om tot op een groot detailniveau zaken uit te werken.” (MFL, 2010, interview). Daarnaast is lobbyen een belangrijk middel voor de MFL. Door hun oorspronkelijke functie van aanspreekpunt voor de Provincie, is het voor MFL ook belangrijk beleidsmakers of Statenleden aan te spreken en proberen te beïnvloeden, maar omdat zij het gevoel hebben minder goed in de materie te zitten dan een groep als SES, laten zij dit vanaf eind jaren 2000 graag voor een deel aan hen over. Het laten horen van kritische geluiden bij bijeenkomsten is een laatste voorbeeld. (MFL, 2010, interview).

De MSP ligt in lijn met de twee voorgenoemde SMO’s, door regelmatig op het lijstje van bezwaarmakers te staan. Daarnaast schrijft zij zichzelf een koppelende functie toe tussen buurt en gemeente als het gaat om milieuzaken. Ook informatievoorziening rekenen zij tot hun repertoire. (MSP, *folder*).

Zoals al aan bod kwam, is SES bij uitstek dé juridische specialist. Doordat zij hiertoe de middelen hebben (geld²² en expertise) kunnen zij alle dossiers grondig onderzoeken en komen zij met bijzonder uitgebreide bezwaarschriften en zienswijzen tegen de plannen van ENCI. Zo behelst de meest recente zienswijze tegen het PvT niet minder dan 17 pagina’s gevuld met hoog specialistische juridische inhoud (SES, 2010, *Zienswijze*). Dit is niet altijd zo geweest. In de beginjaren werd er vaker op straat gedemonstreerd, maar dit ging ook toen al gepaard met veel juridische stappen. Deze procedures hoeven echter niet altijd gefinancierd te worden, zo blijkt uit een artikel getiteld *Gratis*

²² Het gaat hier vooral om donaties van sympathisanten die naar zeggen op zo’n 8000 euro per jaar neerkomen. Daarnaast diende SES ooit een aanvraag in voor overheidssubsidie. Zij meende hier net als andere NGO’s recht op te hebben (*Dagblad de Limburger*, 12-11-2002).

juristen voor behoud Sint Pieter (Financieel Dagblad, 07-08-2003). Naar eigen zeggen behoren ook informeren, het bespelen van de media en politici tot het repertoire. Opvallend is tot slot de volgende methode: SES kocht aandelen in het moederbedrijf van ENCI, Heidelberg, om op die manier het recht te hebben de aandeelhoudersvergadering te bezoeken en zo 'inside information' te winnen. (SES, 2010, interview).

Door gebrek aan informatie rond het CHO zal ik de strategie van deze groep laten voor wat is. Uit de artikelen rondom hen blijkt dat demonstreren hun belangrijkste werkwijze was.

Klaor Loch staat in hun overtuiging over wat de juiste manier van aanpak is lijnrecht tegenover SES. Uit een interview met twee leden van KL bleek dat een van de redenen om Stichting ENCI STOP de rug toe te keren was, dat men binnen die laatste geen ruimte meer kreeg voor echte acties, zoals demonstraties.²³ Het feit dat er volgens hen binnen SES alleen nog maar ruimte was voor juridische procedures deed hen mede besluiten een eigen weg te gaan volgen. Een argument hiervoor was, dat KL gelooft dat SES door alles in de rechtszaal te spelen, de hele problematiek van de horizon van de normale burger verwijderd. Iets wat volgens hen juist een averechtse werking heeft. We zien dit terug in hun eigen strategie: vooral informerende acties en burgerinitiatieven moeten de Maastrichtenaar ervan bewust maken dat er iets aan de luchtkwaliteit van hun stad moet gebeuren.

Net als in het geval van bijvoorbeeld Buurtplatform Sint Pieter liggen ook bij het Ingelegilde de strategieën anders door hun diversiteit aan doelen. Omdat hun hoofddoel is om het Maastrichtse erfgoed te promoten en beschermen bestaat een groot deel van hun activiteiten uit het houden van excursies. Met betrekking tot de problematiek rond de Sint Pietersberg zien we het Gilde vooral terug in demonstraties en burgerinitiatieven, zo blijkt uit verslagen van acties op hun website. Dit met tot doel om "die slapende politici nu eindelijk eens wakker te maken". Opvallend is tot slot hun manier om ENCI juridisch te kunnen bestrijden. In de loop van 2006 heeft de groep geprobeerd bewijzen van vermeende illegale praktijken te verzamelen door het bedrijf stiekem in de gaten te houden. De stichting meent echter dat de mergelwinner hen te slim is afgeweest. (Ingelegilde, 2010, interview).

Tot slot Sint Pietersberg Adembenemend. Hier is duidelijk een tactisch verschil met andere groepen vast te stellen en wel, in hoeverre men als actiegroep met het bedrijf in zee dient te gaan. Waar groepen als VRSP, PSA en SES de dialoog met ENCI vermijden, omdat zij geloven dat ze toch alleen maar worden gemanipuleerd, heeft SPA het zich juist ten doel gesteld, om met ENCI in het PvT aan tafel te gaan zitten. Hoewel zij dus vanuit een burgerinitiatief ontstaan zijn, hebben zij als stichting al snel de weg van de diplomatie gekozen. (SPA, 2010, interview). Ook uit hun officiële

²³ Ton Stille van KL meent dat dit iets te maken kan hebben met de doodsbedreigingen (*Dagblad de Limburger*, 14-11-2001) die SES in 2001 ontvingen (KL, 2010, interview).

doelstelling blijkt dat dit een van de strategieën is: “overleg met de andere partijen bij de overeenkomst” (SPA, *Doelstelling*).

Net als tussen de doelen, zien we dus ook in de werkwijze en strategie van de SMO's grote verschillen. Verreweg de meest gebruikte weg is die van het juridische traject. Met name SES zien we hierin terug. Dit geldt ook de VRSP (weliswaar sterker in de jaren '90), MFL, MSP en PSA.

Demonstraties zien we minder en zijn eerder incidenteel. Vaak worden ze ook georganiseerd door groepen die normaal buiten de SM staan, of hier in ieder geval geen prominente rol is spelen. We zien dit onder andere bij de acties van Krypton (tegendemonstratie van de door ENCI-werknemers georganiseerde pro-ENCI demonstratie) en de Vlaamse JNM. Het Ingelegilde en KL doen hier wel meer aan en SES in haar beginjaren ook. Informatievoorziening zien we ook bij veel van de groepen terug, vooral bij BSP, SES en KL (die er het hoofddoel van lijkt te hebben gemaakt). Zowel Klaor Loch als Sint Pietersberg Adembenemend en het Ingelegilde maken gebruik het middel burgerinitiatie. Anderen ondersteunen deze werkwijze. SES en VRSP hebben bijvoorbeeld meegewerkt aan het burgerinitiatief SPA.

We zien dus een grote verdeeldheid tussen de groepen als het er om gaat hoe de doelen bereikt dienen te worden. Soms gaat het om tactische specialisatie (zoals het juridische van SES waar veel groepen blij mee zijn), maar soms gaat ook om verschillen in overtuiging van wat de meest efficiënte manier van werken is. Deze verschillen kunnen zelfs tot (bijna) conflicten leiden. De overtuiging van KL dat puur juridisch te werk gaan de oplossing niet ten goede komt, leidde er mede toe dat KL en SES uit elkaar groeiden. Ook de vraag in hoeverre men aan tafel moet gaan zitten met 'de vijand' kan pittige tegenstelling oproepen, zowel tussen als binnen groepen.

§ 3.3.3 De leden.

Zoals in hoofdstuk twee al aan bod kwam is het binnen de literatuur rond multi-organisatiele bewegingen een belangrijke factor hoe groepen zich tot hun leden verhouden en vice versa. Hoe zit dit bij de groepen binnen dit onderzoek?

Ten eerste dient het duidelijk te zijn dat veel van groepen die besproken worden stichtingen zijn en stichtingen hebben geen leden. Het gaat dan om BSP, MFL, WJ (als zijnde een onderdeel van een buurtplatform, welke stichtingen zijn), SES, KL, Ingelegilde en SPA; bijna alle groepen dus. De enige vereniging is de VRSP die dan ook een echt ledenbestand heeft en hier veel waarde aan hecht. In haar beginjaren was deze SMO nog een stichting, maar strubbelingen binnen het bestuur deed de groep ertoe besluiten over te gaan tot de status van een vereniging, waarvan zij verwachtten dat de

leden daarvan stabiliteit zouden brengen. Zoals reeds vermeld werd kiest de VRSP er nu ook bewust voor om meer aandacht te hechten aan die leden (VRSP, 2010, interview). Hiermee worden leden dus zowel een stabiliserende factor als mede een doel op zich. Volgens de statuten van de vereniging (VRSP, statuten) zijn er verschillende soorten leden: gewoon leden, ereleden, leden van verdienste en begunstigde leden. Al deze leden moeten door het bestuur worden toegelaten. Het gaat om ongeveer 100 personen.

Hoewel zij dus de enige vereniging is, is de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg niet de enige met een achterban. De andere groepen hebben weliswaar officieel geen leden (buiten de bestuursleden), hier is toch nog verschil te maken tussen de groepen. Aan de ene kant zijn er stichtingen die een duidelijke achterban hebben, aan de andere kant zijn er stichtingen die er bewust voor kiezen dit te vermijden. Van de eerstgenoemde is het Ingelegilde een mooi voorbeeld. Hoewel iedereen welkom is bij hun activiteiten, hanteren zij ook de term Ingelebak. Dit is een groep van "toegelatenen" die dan ook kleding mogen dragen met daarop logo's of teksten van het gilde. Dit is eerder een soort vriendengroep waartoe toegang dan ook exclusief is. Wanneer iemand toegang wil tot deze groep, zal dit eerst door het bestuur goedgekeurd moeten worden. Het bestuur kijkt er ondermeer naar of iemand "binnen de groep past". Voor de 50 à 60 mensen die in de Ingelebak zitten, zit daar geen verdere verplichting aan vast. (Ingelegilde, 2010, interview).

Stichting ENCI STOP spreekt erover dat voor hen de achterban erg belangrijk is, maar dat zij het werk ook zonder hun legitimerende werking zouden voortzetten. Daarnaast heeft de stichting bepaalde werkgroepen die zich bezig houden met verschillende onderwerpen zoals het juridische (SES, 2010, interview). Verder kent SES een achterban in de vorm van donateurs. Het verschil echter tussen leden en donateurs is dat donateurs alleen geldschieters zijn. Zij wonen bijvoorbeeld geen vergaderingen of activiteiten bij en dragen ook niet bij aan de beweging in de vorm van tijd en activisme.

SPA gaat nog een stap verder dan SES. Volgens Coen van der Gugten heeft de stichting juist geen behoefte aan leden omdat dit een verdragende werking heeft: "je kunt wel zeggen dat je alles verenigingswijs moet doen, maar dit kost te veel tijd, terwijl we juist naar buiten effectief willen zijn." Wel heeft de SPA in haar statuten opgenomen dat er altijd terugkoppeling zal zijn naar de groepen waardoor zij naar voren is geschoven om aan de onderhandelingstafel te gaan zitten. Het gaat dan met name om SES en VRSP. (SPA, 2010, interview).

Naast de rol van leden binnen de groepen is er nog een belangrijk verschil tussen de aanhangers van de verschillende groepen. Een geluid dat ik vaak hoorde tijdens dit onderzoek was, dat er een deling zou zijn tussen groepen bestaande uit Maastrichtenaren enerzijds en groepen met vooral mensen van buiten Maastricht anderzijds. Dit laatste wordt vooral over (en niet door) SES gezegd. Zij zouden vooral hoger opgeleide mensen van buiten Limburg zijn. Groepen als de VRSP en

het Ingelegilde profileren zichzelf dan juist weer als echte Maastrichtenaren en “gewoon volk”. Omdat ik geen ledenbestanden heb met daarin de herkomst van de verschillende participanten kan ik niet nagaan of dit ook daadwerkelijk klopt. Het is wel zo dat deze tegenstelling door velen genoemd wordt en we zien deze later bijvoorbeeld terug bij de VRSP’s motivering om zichzelf niet in SES op te laten gaan.

Wat we dus zien is dat de meeste groepen stichtingen zijn en daarom geen leden kunnen hebben. Soms hebben zij wel hun eigen constructies om toch een bepaalde achterban te hebben, zoals bij het Ingelegilde. De grootste tegenpolen lijken wat dit betreft de VRSP en de SPA te zijn, waar de een de waarde van leden hoog inschat als een stabiliserende factor en de ander hier juist bewust niet voor kiest, door de ‘vertragende’ werking die leden volgens hen hebben. Daarnaast lijkt de herkomst van de leden voor sommigen van belang te zijn.

§ 3.3.4 Ideologieën.

Hoewel geen van de SMO’s openlijk aangeeft een bepaalde ideologie te hanteren speelt dit aspect toch wel degelijk een rol.²⁴ We zien in de polemiek rond de komst van Comité Handen af van d’n Observant dat er geschermd wordt met verwijten van politieke lading. CHO zou een PvdA bolwerk zijn²⁵, terwijl van SES gezegd wordt dat zij een Groen Links satelliet zijn. (*Dagblad de Limburger*, 30-04-2002). Ook Ton Stille van Klaor Loch meent dat het bij SES Groen Links is wat de klok slaat. Het zou volgens hem onmogelijk zijn binnen die stichting kritiek te leveren op deze politieke partij. Ook Coen van der Gugten van Sint Pietersberg Adembenemend zou puur Groen Linkser zijn. Het was voor hem een van de redenen om de stichting te verlaten. (KL, 2010, interview). SES ontkent dan weer in alle toonaarden een politieke kleur te hebben. Dit kwam zowel naar voren in interviews met SES als WJ.

²⁴ Er is binnen dit onderzoek voor gekozen niet specifiek op zoek te gaan naar de betrokkenheid van politieke partijen binnen dit verhaal, maar de volledige focus te laten liggen op SMO’s buiten de geïnstitutionaliseerde politiek. Was dit wel gebeurd dan was bijvoorbeeld een politieke partij als D66 als een actor binnen dit verhaal naar voren gekomen. Waar een bepaald verband van een SMO met een politieke partij aan het licht kwam is dit wel meegenomen.

²⁵ Men zou kunnen stellen dat het feit dat het CHO aan de ene kant een stukje natuur wil redden, maar aan de andere kant niet de fabriek wil sluiten, overeen komt met de politieke spagaat tussen arbeid en milieu waarin de PvdA zich bevindt. Hierdoor is het CHO minder radicaal te noemen; zij stellen zich uitgesproken niet ten doel de fabriek te doen sluiten.

§3.4 Afzonderlijk, maar niet afgezonderd; samenwerking, coalities en afscheidingen.

We hebben in de afgelopen paragrafen kunnen zien hoe verschillende SMO's wijd uit elkaar lopende doelen, strategieën, leden en ideologieën hebben. Ondanks die verschillen leven deze organisaties natuurlijk niet los van elkaar. Delende in eenzelfde SM hebben zij veel met elkaar te maken, dan wel positief, dan wel negatief. Voordat ik in kaart probeer te brengen hoe de relatie tussen al die groepen ligt, dient duidelijk te zijn, dat hoewel groepen bepaalde geschillen tussen elkaar aangeven, zij allemaal voorop stellen dat elk verschil hoe dan ook ondergeschikt is aan het gezamenlijk toewerken naar een gedeeld doel: het redden van de berg.

Nu dan, welke samenwerking, afsplitsingen of andere relaties zien we? Spin in het web lijkt SES te zijn. Dit zien we terug in figuur 4 waarin SES verreweg het grootste aantal relaties tot anderen heeft. De relaties tussen de groepen zullen per categorie, zoals reeds aan de hand van Zald en Ash (1966) aangegeven, behandeld worden. We beginnen dus met cooperation, ofwel samenwerking. Er wordt van samenwerking gesproken als er wel contact en dergelijke is, maar geen officiële samenwerking. Vanuit SES gezien voldoen de relaties met SPA, Ingelegilde en MFL aan de criteria. Met Sint Pietersberg Adembenemend is er geen officieel verband, maar de groepen stellen beide dicht bij elkaar te staan en ook veel overleg te hebben. Aan deze positieve relatie zit ook een donkerder randje. Hoewel beide groepen vooral benadrukken dat er samenwerking is en dat er geprobeerd wordt de banden zo nauw mogelijk te houden, zien we bijvoorbeeld al in het interview met Coen van der Gugten dat hij verwacht dat deels uit elkaar groeien onmogelijk te voorkomen is. De reden daarvoor is het Plan van Transformatie. Waar SPA daar midden in zit als een van de vijf deelnemers, staat SES aan de zijlijn te roepen met zienswijzen tegen dat plan. Volgens Van der Gugten is enige verwijdering daarom niet te vermijden: "In die zin groei je dus hoe dan ook een beetje uit elkaar. Je kunt nog net zoveel terug koppelen als je wilt, maar het is in de kopgroep toch anders fietsen dan midden in het peloton." (SPA, 2010, interview). Ook Huub Keybets (ex-PSA en nu SPA) ziet ook dat bepaalde ontevredenheden onderling onvermijdelijk zijn. Hij gaat zelfs zo ver dat hij gelooft dat irritaties van de kant van SES wel eens tot een scheiding zouden kunnen leiden. (Keybets, 2010, interview). Kortom, hoewel SES zelf zegt het plan te ondersteunen en nauwe banden met SPA te hebben, is dit niet volledig het geval, zo blijkt uit de interviews en SES' ontevreden reacties op het Plan van Transformatie.

Met het Ingelegilde heeft SES een wat vreemde band. Zij werken wel samen bij demonstraties, maar volgens Paul Berben van het Gilde worden zij een beetje gebruikt door SES om de meer 'risicovolle klusjes' te doen. Hij bedoelt daarmee dat Ingelegilde te hulp wordt gevraagd als het bijvoorbeeld om het inzetten van Groen Front gaat, wat als riskant gezien wordt. Centraal staat

echter weer dat samenwerking in het teken van het gedeelde doel belangrijker is dan dit soort zaken (Ingelegilde, 2010, interview).

Ook tussen SES en MFL is er een zekere samenwerking. Het gaat dan vooral om overleg, zo stelt MFL in een interview. MFL heeft zo'n relatie ook met SPA, VRSP en Natuurmonumenten. MFL heeft dus wel contacten met de SM maar vormt geen echte coalities. (MFL, 2010, interview).

Coalities zien we wel tussen SES, VRSP, MSP en WJ. Die laatste drie hebben zich bij de eerste aangesloten, maar hebben deze ook mee helpen oprichten en hebben ook mensen in het bestuur van deze groep zitten. Namens de VRSP zit S. Olischläger in het bestuur. Vanuit de MSP zijn dit zoals eerder aangegeven B. de Haas-Luyendijk en A. Paulussen-Van Delft en namens de Werkgroep Jekerdal zijn M. Salet en M.J. Tillie afgevaardigd. We spreken van een coalitie, omdat de vier groepen een officieel samenwerkingsverband hebben, maar wel nog afzonderlijk bestaan. Hier zijn de bestuursleden VRSP blij mee. Zij willen hun vereniging ervoor behoeden dat zij het slachtoffer zouden worden van de machtsspelletjes van anderen. Zij wijzen hierin niemand persoonlijk aan, maar menen dat dit wel vaker gebeurt. Daarnaast wijzen zij er ook op dat hun doelen anders zijn, omdat zij ENCI niet willen stoppen, maar de berg willen redden. Ook in hoeverre men wil samenwerken met de ENCI zit verschil. De VRSP vindt van zichzelf dat zij minder bereid zijn tot samenwerking dan SES. Tot slot noemt Wil Palmans van de vereniging dat de ledenbestanden van de beide groepen te veel verschillen om samen te kunnen gaan: "we hebben een ledenbestand met berglopers en dat zijn nou eenmaal vrij ruige jongens en meiden, die soms de hele nacht de berg in gingen. Die mensen voelen zich niet thuis tussen de professoren, ingenieurs en doktoren van SES." (VRSP, 2010, interview). Voor de Werkgroep Jekerdal ligt dit anders. Eigenlijk bestaat de werkgroep nauwelijks nog buiten SES om. Slechts bij incidenten wordt zij weer actief.

Een tweede, minder belangrijke, want minder actieve coalitie, die zich tevens niet op de ENCI richt, is de verzameling SMO's die deelnemen in de overlegplatforms van Milieugroep Sint Pieter. Het gaat om BSP, CNME, MFL en SES. Wat hierin wel opvallend is, is dat hierin organisaties bij elkaar zitten, die elders niet bij elkaar aan tafel willen zitten, zoals SES en Buurtplatform Sint Pieter. (MSP, *Folder*).

Een merger, zoals reeds gezegd, zijn twee of meer groepen die volledig in elkaar op gaan. We zien dit binnen deze SMI bijzonder weinig. We kunnen slechts aan de hand van het interview met Keybets opmaken dat 'bijna alle leden' van Platform Stop Afvalverbranding na opheffing bij SES gingen zitten. Later zou hij zelf bij Sint Pietersberg Adembenemend terecht komen. Buiten dit, is er bij mij niets bekend over groepen die volledig in elkaar opgaan.

Waar de ene groep zich met de ander verenigt, verlaat de ander een bestaande SMO om er een nieuwe te beginnen. Dit kan volgens Zald en Ash op twee manieren plaats vinden. Dan wel ontstaat er binnen een SMO een nieuwe afdeling, die zich wel duidelijk onderscheidt van de rest (we spreken dan van een faction), ofwel splitst een groep zich volledig af, waardoor er een nieuwe SMO ontstaat. Van het eerste is mij slechts één geval bekend. De Werkgroep Jekerdal is een afscheiding van het Buurtplatform Biesland, maar maakt hier officieel wel nog deel van uit.

Echte 'splits' zien we twee keer voorbij komen, beide uit SES afkomstig. De eerste ontstaat in 2003 en het gaat hier om Klaar Loch. Over hoe dit in zijn werk ging bestaan twee verschillende verhalen. Wat SES betreft heeft KL zich afgescheiden om zich beter te kunnen specialiseren in hun thema: de luchtkwaliteit van Maastricht. Klaar Loch denkt hierover echter heel anders. Hoewel zij onderstrepen dat specialiseren in luchtkwaliteit een reden was, legt Ton Stille uit dat ook de reeds door hem besproken vermeende politieke kleur van SES een rol speelde²⁶, net als de onenigheid over de manier van aanpak – het gebrek aan ruimte voor acties. “We zijn steeds verder uit elkaar gegroeid.”, aldus Stille. Ook met Sint Pietersberg Adembenemend is het voor KL fout gelopen. Er is hier weliswaar geen sprake van een split, omdat er geen nieuwe SMO uit ontstond, maar het moge duidelijk zijn dat de twee uit elkaar zijn gegaan op een conflicterende manier. Waar Van der Gugten van SPA meent dat KL zich heeft terug getrokken “omdat zij de stap naar het overleg” niet konden maken (SPA, 2010, interview) stelt Stille van KL dat Van de Gugten en Keybets een coupe hebben gepleegd en SPA helemaal naar zich toetrokken, terwijl volgens hen het burgerinitiatief juist een KL idee was. (KL, 2010, interview).

De tweede split zien we wanneer SPA uit SES ontstaat. Het gaat hier echter niet om een conflict, maar om een tactische beweging. In eerste instantie was SPA de titel van een burgerinitiatief, maar later namen zij de vorm van een stichting aan, met als doel om vanuit SES en de groepen die daarin ondergebracht zijn, een groep op te richten die het meer compromisgerichte werk kon gaan doen. Hoewel we dus lazen dat de groepen wat uit elkaar zijn gaan groeien, kunnen we duidelijk zien dat het ontstaan van SPA een soort tactische zet vanuit SES was.

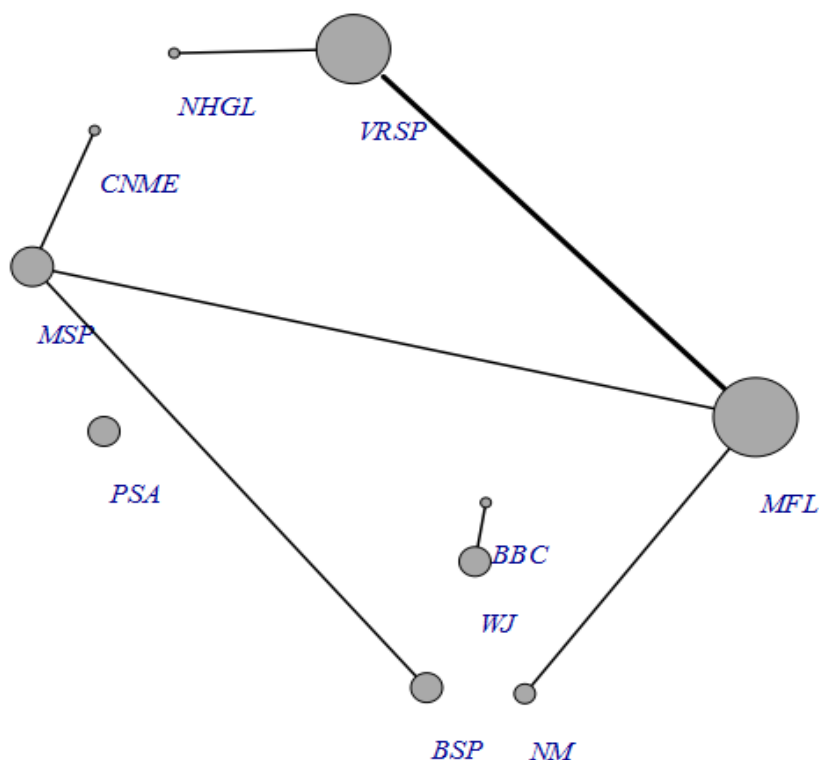
Nu de samenwerkingen, coalities, mergers, factions en splits besproken zijn ga ik over naar de relaties die niet te vatten zijn onder deze categorieën. Het gaat hier nog om een aantal conflicten of conflicterende visies en om groepen waarvan de leden overlappen.

Dit laatste is vooral het geval bij Stichting ENCI STOP. Doordat zij door drie reeds bestaande groepen werd opgericht en deze alle drie leden van hun groep in SES' bestuur hebben laten plaatsnemen zien we binnen SES zowel leden van VRSP, als van WJ en MSP. Van PSA zijn zoals

²⁶ De heer M. Korpershoek benadrukt tijdens het interview dat hij dit in tegenstelling tot Stille niet zo ervaren heeft.

al aangegeven een hoop mensen naar SES gegaan. Huub Keybets, voormalig PSA zit tegenwoordig in SPA.

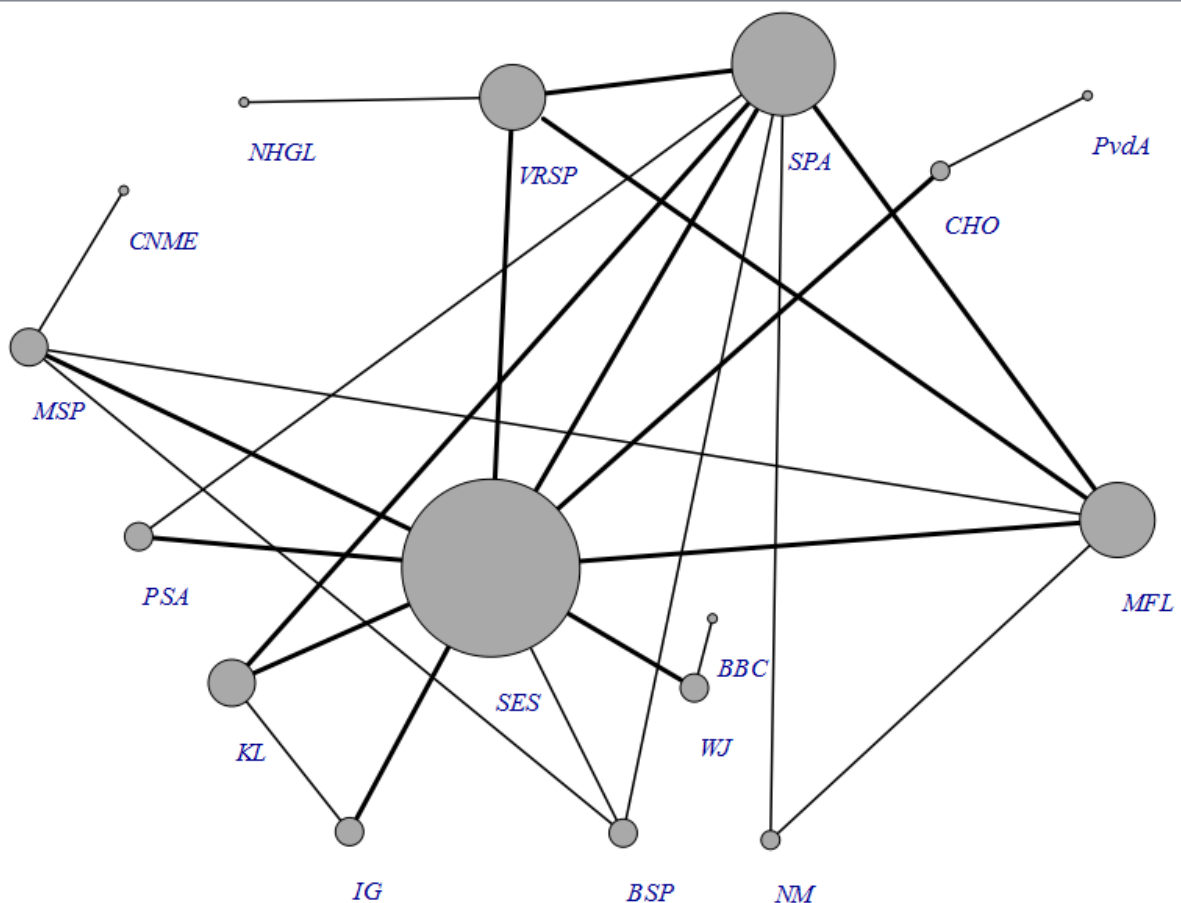
Conflicten zien we op een aantal terreinen terug. Voor zover deze geleid hebben tot een split of spelen binnen een vorm van samenwerking zijn deze al besproken. In de volgende alinea's worden de resterende conflicten besproken. Uit een interview met de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg bleek dat zij indertijd niet wilde samenwerken met het Natuurhistorisch Genootschap Limburg omdat zij deze verdachten van afhankelijkheid van ENCI. Dat terwijl deze groep de enige leek te zijn die rond de jaren negentig een kritische noot had ten opzichte van ENCI (alleen zij waren tegen de nieuwe vergunning voor ENCI van 1988). Toch vonden de oprichters van VRSP dat er behoefte was aan een echte actiegroep. Volgens hen zaten er bij het NHGL teveel dubbele belangen (zoals geologen die afhankelijk waren van ENCI's toestemming om in de groeve te mogen werken) en ook de werkwijze van het Genootschap was voor hen niet afdoende: "een vereniging als het Natuurhistorisch Genootschap is niet echt een actiegroep en er was wel behoefte aan een groep die zich specifiek tegen de ENCI keerde, en die niet zegt kom we gaan eens vleermuizen tellen.", aldus

Figuur 4. Sociogram van de SMI rond de beweging tegen de ontgraving van de Sint Pietersberg van 1990 tot 2000. De grootte van de knooppunten geeft aan hoe sterk een SMO in binnen de beweging aanwezig is, uitgedrukt in het aantal verbindingen dat zij heeft met de andere knooppunten. Dikke en dunne lijnen drukken respectievelijk belangrijke en minder belangrijke relaties uit. Het belang van de relaties is bepaald door een overweging van de invloed van dergelijke relaties op de beweging en haar organisaties. Belangrijke relaties hebben meer invloed op de grootte van de knooppunten. De afgebeelde relaties, zijn die, zoals ze in de lopende tekst beschreven worden.

Jan Willem van der Drift van de VRSP (VRSP, 2010, interview). We zien hier dus dat onderlinge geschillen samenwerking niet ten goede komt.

Een tweede conflict binnen de SM speelt tussen het Ingelegilde enerzijds en SES en SPA anderzijds. Ton Stille van Klaor Loch wees mij erop dat KL, toen zij nog actiever waren binnen SES, ooit geprobeerd heeft het Ingelegilde in te brengen binnen SES, maar dit werd volgens hem afgehouden: “[wij hadden] het Ingelegilde ingebracht, met name ik, en dat werd toen zo afgehouden alsof het SES een eliteclubje was. Bijvoorbeeld Van der Gugten wilde niets te maken hebben met deze, wat hij noemde, Lonsdalejongeren en wilde er bijvoorbeeld niet mee op de foto. Die jongens waren er zelf ook erg verbolgen van.” (KL, 2010, interview). In reactie hierop stelt Berben van het Ingelegilde: “Ja dat klopt. SES is een stichting van voornamelijk “gegoede burgers” en dat zijn wij als Ingelegilde niet, we zijn jongens van de straat, niet meer en niet minder. En ja er waren er bij SES een

Figuur 5. Sociogram van de SMI rond de beweging tegen de ontgronding van de Sint Pietersberg van 1990 tot 2010. Duidelijk waarneembaar is dat het aantal groepen na 2000 nog significant is toegenomen in vergelijking met daarvoor (figuur 4). De grootte van de knooppunten geeft aan hoe sterk een SMO in binnen de beweging aanwezig is, uitgedrukt in het aantal verbindingen dat zij heeft met de andere knooppunten. Dikke en dunne lijnen drukken respectievelijk belangrijke en minder belangrijke relaties uit. Het belang van de relaties is bepaald door een overweging van de invloed van dergelijke relaties op de beweging en haar organisaties. Belangrijke relaties hebben meer invloed op de grootte van de knooppunten. De afgebeelde relaties, zijn die, zoals ze in de lopende tekst beschreven worden.

aantal, dat zich niet met ons wilde identificeren, bijvoorbeeld omdat er bij ons een aantal mensen rond lopen die van boven tot onder getatoeëerd zijn. Dat heeft wel wat roet in het eten gegooid.” (Ingelegilde, 2010, interview). We zien hier dus een soort klassenconflict ontstaan. Berben blijft er echter op wijzen dat

hij dit soort dingen kinderachtig en onbelangrijk vindt. Het belangrijkste is de samenwerking naar een gedeeld doel. (Ingelegilde, 2010, interview).

Tot slot zijn er nog twee weigeringen tot samenwerking, maar waarvan conflicten niet de reden zijn. Ten eerste is er BSP, dat zich niet met de andere SMO's wil identificeren, omdat zij vindt dat de hele buurt gerepresenteerd dient te worden en niet alleen de voor- of tegenstanders. In die zin gaat Buurtplatform Sint Pieter dus niet met SES en SPA aan tafel zitten.²⁷ (BSP, 2010, interview). Tot slot was al aan bod dat het CHO er voor koos een eigen koers te varen en niet bij SES te gaan zitten omdat zij hun koers te radicaal vonden, SES nam hen dat dan weer niet in dank af.

Kortom, een hoop verschillende relaties tussen de groepen, van positief tot negatief, maar met een achterliggende gedachte dat een gedeeld doel de groepen tot samenwerking zou moeten brengen en dat onenigheden ondergeschikt zijn.

§3.5 Conclusie; de belangrijkste verschillen, de belangrijkste relaties.

Zoals we in het afgelopen hoofdstuk hebben kunnen lezen zijn in de loop van de jaren negentig verschillende actiegroepen opgericht, hebben zich bestaande groepen in de strijd gemengd en zijn andere van het toneel verdwenen. Zoals Van der Linden al aangaf als zijnde een van de kenmerken van een sociale beweging zagen we in het historisch overzicht een komen en gaan van SMO's waarvan activiteit en opkomst gelijk lopen aan de golvende beweging van ENCI's vergunningsaanvragen. Centrale omslagpunten als het gaat om het opkomen van activiteit en nieuwe SMO's lijken drie gebeurtenissen te zijn. Ten eerst de plannen van ENCI om eind jaren '90 afval te gaan verbranden. Dit levert ten eerste de nieuwe SMO Platform Stop Afvalverbranding op en doet de activiteit van de Milieufederatie en Miliegroep Sint Pieter drastisch toenemen. Ten tweede is de aanvraag van ENCI om langer en dieper te gaan winnen eind 2000 een belangrijke katalysator, omdat dit SES doet ontstaan, Werkgroep Jekerdal betrokken maakt en andere groepen hun krachten doet bundelen. SES zou niet alleen een centrale rol spelen in de jaren erna, maar ook zorgen voor nieuwe groepen, zoals KL en SPA. Ten derde was er 2008: het burgerinitiatief SPA, wat de bal aan het rollen

²⁷ BSP heeft SES in 2009 wel uitgenodigd om hun standpunten aan te horen. Zij deden dit ook met ENCI en aan de hand van deze twee gesprekken vormden zij hun standpunt: zij zouden het Plan van Transformatie steunen.

bracht voor het ontstaan van het PvT, wat voorlopig het laatste hoofdstuk van deze geschiedenis lijkt te zijn.

We zagen dat, hoewel de groepen een min of meer gedeeld doel hebben (ze zouden niet samen een SM vormen als dit niet zo was), deze doelen in de nuances toch grote verschillen vertonen. De vier belangrijkste dimensies waarin groepen zich van elkaar onderscheiden met betrekking tot hun doelen zijn de volgende: 1) niet alle groepen hebben de problematiek rond de Sint Pietersberg als centrale doelstelling, sommigen hebben een bredere horizon, zoals MFL dat natuur en milieu in heel Limburg tot haar thema heeft gemaakt. 2) De radicaliteit van de doelen verschilt ook duidelijk onderling. Waar de een er openlijk voor uitkomt dat de ENCI zo snel mogelijk moet verdwijnen, nuanceren de anderen dit tot “stoppen met schadelijke activiteiten”. 3) Verder zien we verschillen wanneer we kijken naar een groep als de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg, waarvoor de leden zelf ook een doel op zich zijn. 4) Tot slot is er een bepaalde onenigheid tussen de groepen over wat er nu precies moet gaan gebeuren met de berg, nadat ENCI daadwerkelijk gestopt is met ontgronden. Waar de een ruimte ziet voor een grote diversiteit aan activiteiten, ziet de ander de berg het liefst bedekt met zoveel mogelijk natuur.

Ook strategieën verschillen regelmatig. We zien hierin ten eerste een dimensie als het gaat om de vraag: in hoeverre moet je met ENCI aan tafel gaan zitten? Waar bijvoorbeeld Sint Pietersberg Adembenemend van dit laatste een doel op zich heeft gemaakt, zien anderen veel minder heil in deze diplomatieke weg. Daarnaast is een belangrijke vraag, welke strategieën door de SMO's als het effectiefst gezien worden. Waar voor de een bijvoorbeeld de juridische specialisatie van SES een zege is, vinden anderen de werking daarvan averechts.

Op het gebied van leden hebben we ook een aantal belangrijke verschillen gezien. De een koestert hen als ondersteunende of stabiliserende factor, waar de ander bewust voor de constructie van Stichting kiest, om sneller te kunnen werken zonder leden. Hoewel de meeste SMO's binnen dit verhaal stichtingen zijn, en daarmee officieel geen leden hebben, zien we toch bepaalde constructies die lijken op een ledenbestand.

We zagen het thema ideologie langs komen, maar dit wordt eerder gebruikt als tactisch steekwapen, dan dat SMO's zelf een duidelijk uitgesproken ideologie hanteren of uitdragen.

Zowel samenwerking als conflict geven vorm aan de onderlinge relaties van de SMO's. Waar aan de ene kant veel samenwerking en zelfs coalities zijn (mergers zijn wel zeldzaam), zien we elders afscheidingen. Deze hoeven echter niet per se op conflict te duiden, zoals we hebben gezien in de ontstaansgeschiedenis van Sint Pietersberg Adembenemend. Op weer andere plekken zien we dit laatste dan weer juist wel, zoals bij het ontstaan van KL. Verder zien we groepen die geen relaties met elkaar hebben zoals die binnen de categorisering van Zald en Ash (1966) te plaatsen zijn. Het gaat dan om overlappende leden, maar ook over geschillen over de juiste manier van aanpak, de

doelen en de leden. Kortom, verschillende organisaties binnen een beweging, met een min of meer gedeeld doel en toch vele verschillen en diverse relaties, variërend van nauwe samenwerking tot grote geschillen.

Hoofdstuk 4: De theorie en de praktijk in vergelijking.

In dit hoofdstuk zal ik terug komen op de oorspronkelijke hoofdvraag, namelijk in hoeverre mijn empirische bevindingen (hoofdstuk 3) in lijn zijn met de theoretische verwachtingen van hoofdstuk 2. De hypothesen die uit de besproken teksten gefilterd werden zullen vergeleken worden met mijn bevindingen over het protest rond de Sint Pietersberg. Dit kan er dan wel toe leiden dat deze geverifieerd worden, dan wel gefalsificeerd. Waar dit laatste het geval is, zal ik aanbevelingen doen voor alternatieven.

Hoewel de gebruikte teksten niet Nederlands, maar Amerikaans zijn en hoewel sommigen enigszins gedateerd zijn lijkt mij de toepassing hiervan op een hedendaagse Nederlandse sociale beweging niet problematisch. De manier namelijk waarop empirie en theorie naast elkaar zullen worden gelegd, laat ruimte voor zowel bevestiging als ontkrachting van de theorieën. In die zin zou men kunnen zeggen dat in dit hoofdstuk de toepasbaarheid van de Amerikaanse literatuur op de Nederlandse praktijk getest wordt.

De eerste hypothese uit paragraaf §2.2 was dat schaarste aan middelen binnen een SM altijd leidt tot competitie om deze middelen tussen de aanwezige SMO's. Dit lijkt wat mij betreft niet duidelijk uit de empirie naar voren te komen. Waar er competitie is, heeft dit vaak inhoudelijke oorzaken. De strijd om leden lijkt niet aanwezig te zijn. Dit is te verklaren, omdat het merendeel van de SMO's stichtingen zijn, die per definitie geen leden hebben. Competitie om geld of goederen lijkt dan ook geen probleem te zijn. Dit is op de volgende manier te verklaren. Uit de literatuur blijkt dat vooral juridisch werk een SMO geld kost. Omdat SES voor een aanzienlijk deel het juridische werk op zich heeft genomen en de meeste andere groepen hier volledig achter staan, lijkt hier de tactische specialisatie van SES in het juridische eerder tot stabiliteit te leiden. Doordat hun werk niet juridisch is, hebben de andere groepen relatief weinig inkomsten nodig. Dit neemt de competitie hierom tot op aanzienlijke hoogte weg, wat als stabiliserend gezien kan worden. Daarnaast hoeft een groep als de Milieufederatie geen geld te genereren, omdat zij door de provincie voor een deel gesubsidieerd wordt en daarnaast van een loterij geld ontvangt. Wat aan dit alles positief bijdraagt is waarschijnlijk het lokale niveau. Logischerwijs hebben SMO's die nationaal of zelfs internationaal actief zijn meer middelen nodig (Zald, McCarthy, 1979). Het relatief 'goedkope' werk van de locale SMO's binnen mijn onderzoek kan dus ook als stabiliserend gezien worden.²⁸

Hieruit volgt de vraag of SMO's zich specialiseren om deze competitie te ontlopen, of juist om de doelen van de hele beweging te bewerkstelligen. Gaat het dus om 'niche activism' (Browne,

²⁸ Zoals eerder aangegeven kent een groep als SES wel donateurs, maar het feit dat er slechts weinig strijd is om financiële middelen verklaart dat er ook om donateurs weinig competitie is.

1990) of om specialisatie met 'goal attainment' in het achterhoofd (Zald, McCarthy, 1979). De eerste van deze beide visies lijkt weinig van toepassing. Door een gebrek aan concurrentie lijkt het onlogisch dat de SMO's zich zouden specialiseren met als doel die concurrentie te ontlopen. Het gaat bij Browne echter niet puur op tactische specialisatie, maar ook om het kiezen van een uniek onderwerp waardoor men niet bij elkaar in het vaarwater komt te zitten. Dit laatste lijkt bij Klaor Loch het geval te kunnen zijn. Zij kozen hun doel, het verbeteren van de luchtkwaliteit van Maastricht, niet met het oog op een kwalitatieve bijdrage aan de 'goal attainment' van de hele SM, maar scheidde zich, naast een aantal inhoudelijke onenigheden, van SES af om zich op een eigen onderwerp te kunnen richten. Toch zien we eerder dat de tactische specialisatie binnen de beweging met name plaats heeft met het behalen van gedeelde doelen in het achterhoofd. Waar iedereen tevreden lijkt te zijn over de juridische specialisatie van SES, lijkt ook het Ingelegilde zich erin berust te hebben dat zij "voor het risicovollere werk gebruikt worden" (Ingelegilde, 2010, interview). Hoewel veel SMO's aangeven dat zij niet helemaal tevreden zijn over het uiteindelijk resultaat dat SPA binnen het PvT heeft behaald, staat vrijwel iedereen erachter dat een partij zich erin specialiseerde om de diplomatieke viool te gaan spelen. Naast deze tactische specialisatie spreekt Levitsky (2005) ook over 'constituency specialization'. We zien dit terug bij de VRSP, die stellen dat een reden voor hen om niet volledig in SES op te gaan is, om ruimte te bieden voor 'normaal volk'. Ook het Ingelegilde claimt een dergelijke rol te vervullen. Hoewel ik in het midden wil laten of de beweging minder stabiel zou zijn zonder deze specialisatie in een bepaald soort ledenbestand, maakt dit de beweging in ieder geval niet minder stabiel in het geval van de VRSP. Bij het Ingelegilde zou je misschien mogen stellen dat het klassenverschil tot onenigheid ten opzichte van SES en SPA heeft geleid. Over deze stabiliserende rol van specialisering lijkt Levitsky dan ook terecht te stellen dat: "(...) both types of organizational specialization create relationships of *interdependence* that can sustain solidarity and a unified collective identity even in the face of widely diverging ideologies and interests. Rather than undermining solidarity, specialization *produces* it, as activists in their individual organizational niches seek to relate their work to the "bigger picture" to which they see themselves contributing." (p. 2). Er zijn echter ook twee uitzonderingen op deze stelling, namelijk KL en het Ingelegilde. Levitsky anticipeert hier goed op door te stellen het duidelijk moet zijn dat zowel samenwerking als competitie naast elkaar bestaan binnen een SM (p. 6).

Maar dit voorgaande is alleen afdoende bij volledige acceptatie van de Resource Mobilization Theory, maar dit lijkt niet het geval te kunnen zijn. We zagen al aan het begin van dit hoofdstuk dat het genereren van middelen in mijn verhaal een duidelijk minder significante rol speelt, dan dat de RMT verwacht. Tot hier werd een aantal redenen besproken hoe het zou kunnen dat deze middelen een minder belangrijke rol spelen in de beweging rond de Sint Pietersberg. Een voorbeeld van zo'n verklaring was bijvoorbeeld het lokale karakter. Ik geloof echter dat de RMT ook op een nog

abstracter niveau afgewezen kan worden. De aanname dat de puur rationele zoektocht naar middelen de drijvende factor achter de verschillende SMO's is, lijkt door de empirie gefalsificeerd te worden. Niet alleen zien we het rationeel genereren van middelen maar weinig terug, ook de keuze om wel of niet samen te werken is veel minder berekend dan de RMT zou verwachten. Dit geldt voor modellen waarin 'niche activism' verklarend is, als ook voor 'goal attainment'. We zagen dat vooral verschillen tussen groepen op het gebied van doelstellingen, strategieën en leden de oorzaak waren voor de manier waarop de onderlinge relaties in de loop der tijd vorm hebben gekregen. Het lijkt er in die zin dus op dat het landschap aan SMO's zich vaak op een weinig intentionele historische manier gevormd heeft en dat lang niet altijd rationele overwegingen groepen hebben doen besluiten een bepaalde plaats in te nemen binnen de beweging. Wanneer er bij de oprichting van SES besloten wordt dat samenwerking het redden van de berg ten goede zal komen kan men dit een rationeel besluit noemen. Het zijn wat mij betreft echter geen gecalculerde besluiten, wanneer een groep als de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg besluit om zichzelf afzonderlijk van andere groepen in stand te houden, omdat zij geloven dat het ledenbestand daarin behoeft. Daarbij spelen namelijk gevoelsmatige tegenstellingen een doorslaggevende rol en niet een bepaalde rationele overweging of dit wel of niet ten goede komt aan het genereren van middelen. In deze zin verwerp ik dan ook de RMT in zijn pure vorm. Rationele overwegingen over te behalen winst en te genereren middelen kunnen bepaalde gedragingen binnen de beweging verklaren, maar dekken niet de volledige lading, zoals ook Alain Touraine dit mooi verwoord:

"(...) [T]he theory of resource mobilization (...) [goes] back to an economic study but links it with some sociological studies such as: how do you get support? How do you get material resources? How do you build alliances at the political or social level? What are the conditions for good leadership? (...) [T]heir point of view is very limited because they start with a hypothesis which it is very difficult for any sociologist to accept. This hypothesis, the idea, is that concrete collective action is led by or is based on rational choice. But even when people go on strike, for example, do they know if they are going to lose or to get something from such a conflict? No." (2002, p. 90, 91).

Nu dan, de literatuur en praktijk met betrekking tot de diverse dimensies waarin SMO's van elkaar verschillen. In de literatuur wordt er vooral van uitgegaan dat de doelen van SMO's inhoudelijk gelijk zijn, maar dat deze naar radicaliteit verschillen (Zald, McCarthy, 1979). Hoewel in hoofdstuk 3 bleek dat deze verschillen in radicaliteit wel zichtbaar zijn, werd vooral ook duidelijk dat er daarnaast nog drie dimensies waren waarin doelen van elkaar verschillen. Niet alle groepen hebben alleen de problematiek van de SM ten doel, maar ook zaken daarbuiten. Tevens is er onenigheid over wat de

ideale eindsituatie is (hoe moet de berg eruit komen te zien na ENCI?). Tot slot hebben we ook gezien dat er verschil was tussen groepen die alleen het redden van de berg ten doel hebben en een groep als de VRSP, waar ook de leden zelf een doel op zich voor zijn. Dit verschil in doelen zagen we terug bij de theorie van Curtis, Zurcher (1974) die onderscheid maakte tussen instrumentele en expressieve doelen. De meeste groepen zijn dus instrumenteel, maar bij zowel de VRSP als het Ingelegilde zien we ook expressieve doelen. (p. 357). Met betrekking tot verschillen in doelen lijkt de theorie dus tekort te schieten in verhouding tot de praktijk. Wel zagen we in de empirie terug dat de minder radicale groeperingen eerder toegang zullen krijgen tot de machthebbers, wat kan leiden tot conflict: "By virtue of the authorities' recognition of some SMOs as legitimate spokespersons and others as not legitimate, conflict is almost guaranteed between SMOs." (McCarthy, Zald p. 12). In de vaak bijzonder kritische houding ten opzichte van Sint Pietersberg Adembenemend (de door de autoriteiten als legitieme woordvoerder der omwonenden geaccepteerde SMO) zien we dit duidelijk terug. Dit laatste voornamelijk in de uitgebreide kritieken op een te hoge mate aan compromisgerichtheid. We zien dit terug in interviews met SES, KL, Ingelegilde, WJ, VRSP en MFL.

Het moge duidelijk zijn dat de literatuur het in mijn casestudy bij het rechte eind heeft als zij stelt dat groepen zich tactisch specialiseren; dit is al uitvoerig aan bod geweest. Ook de aanname dat dit tot zowel interdependentie als conflict kan leiden lijkt geverifieerd te zijn. Om de theorie over de rol van leden binnen mijn context te verklaren aan de hand van de literatuur is echter zeer problematisch. Het feit dat stichtingen geen leden hebben (wel donateurs, bestuursleden of vrijwilligers) maakt de situatie moeilijk vergelijkbaar. Vanuit de aanname van Curtis, Zurcher, dat er exclusieve en inclusieve bewegingen zijn, kun je de vraag stellen of stichtingen per definitie exclusief zijn en dat de bestuursleden het exclusieve lidmaatschap genieten, maar dit houdt nog steeds in dat er een beperkt aantal leden kan zijn, omdat besturen geen eindeloze hoeveelheid leden hebben. Daarnaast hebben we hiervoor al gezien dat dit feit grote invloed heeft op de hoeveelheid concurrentie tussen de SMO's. Deze lijkt doordat stichtingen geen leden hebben aanzienlijk geringer te zijn. Het lijkt er dus op dat de beschrijving van SM's waarvan de meeste SMO's stichtingen zijn, een aangepast theoretisch model behoeft, waarin de rol van leden aanzienlijk beperkter dient te zijn.

De aanname dat SMO's van elkaar verschillen in ideologische lading lijkt in mijn onderzoek weinig naar voren te komen. In de eerste plaats komt ideologie als thema niet uit mijn empirie naar voren. Hoogstens wordt er gesproken over bepaalde politieke partijen, maar SMO's gebruiken gelieerdheid daaraan juist als verwijt naar elkaar. Groepen zelf lijken juist nadruk op hun eigen onafhankelijkheid en ongekleurdheid te leggen (WJ, SES, 2010, interview). Wel werd er reeds de kanttekening gemaakt dat er binnen dit onderzoek niet actief onderzocht is welke politieke partijen op welke manier bij dit verhaal betrokken zijn.

Tot slot, de vergelijking van de theorie over relaties tussen SMO's en de door mij binnen mijn onderzoek aangetroffen praktijk. Zoals besproken in hoofdstuk 2 wordt er onderscheid gemaakt tussen afscheidingen en samenwerkingsverbanden. Deze twee groepen worden onderverdeeld in de volgende vijf categorieën: factions, splits, cooperations, coalitions en mergers. Deze categorisering lijkt goed samen te vallen met mijn empirische bevindingen, hoewel mergers en factions zeldzaam zijn (beide komen slechts een keer voor). Wat daarnaast opvallend is, is dat Zald en Ash (1966) beweren dat cooperation, oftewel samenwerking op niet formele basis, bijzonder zeldzaam is. Uit mijn onderzoek komt echter naar voren dat dit niet het geval is: we zien in totaal zelfs zeven zulke verbindingen.

Tot hier lijken de theorie en praktijk dus vrij goed samen te vallen. We zien wel dat er een aantal type relaties buiten deze categorisering valt, doordat alleen de aanwezigheid van samenwerking of juist afsplitsing besproken wordt. Maar ook het afwezig zijn van relaties kan bepaalde redenen hebben en ook dit dient dus verklaard en gecategoriseerd te worden. Als we hier namelijk wel naar kijken zien we een viertal redenen om juist geen relatie tussen SMO's te laten bestaan. Ten eerste is er het verschil in functie. We hebben dit gezien bij het weigeren van Buurtplatform Sint Pieter om met Sint Pietersberg Adembenemend en Stichting ENCI STOP samen te werken, omdat zij vinden dat zij de functie dienen te vervullen de hele buurt op een onpartijdige manier te representeren. Ten tweede kunnen er inhoudelijke geschillen zijn, die ervoor zorgen dat groepen niet willen samenwerken. We hebben dit gezien bij het Comité Handen af van d'n Observant dat niet met SES samen wilde, omdat deze volgens hen ten doel hebben ENCI te stoppen. Tactische geschillen kunnen er ook toe bijdragen dat een SMO niet met een ander wil samenwerken. Toen ik de leden van de VRSP vroeg waarom zij zich niet aansloten bij het NHGL, stelden zij duidelijk dat hun werkwijze niet effectief genoeg was; er was immers behoefte aan een echte actiegroep. Tot slot kan ook het verschil in leden reden zijn om samenwerking af te houden, zoals we zagen bij de affaire waarin het Ingelegilde als zijnde 'Lonsdalejongeren' door SES werd afgehouden. Mijn advies in deze is dus om niet alleen te kijken naar aanwezigheid van interorganisatorische relaties, maar ook naar de afwezigheid daarvan en de vier categorieën waarin de redenen hiervoor onderverdeeld kunnen worden.²⁹

Naast de benoeming van samenwerkingen en afscheidingen kwam er in hoofdstuk twee nog een aantal hypothesen naar voren met betrekking tot deze relaties. Zald en Ash (1966) uiten ten eerste de vooronderstelling dat de kans op samenwerking toeneemt naarmate het bereiken van het doel dichterbij komt. Komt dit overeen met de ENCI problematiek? We hebben gezien dat de

²⁹ Natuurlijk worden dit soort verschillen wel door de auteurs benoemd. Ik pleit er echter voor dit soort verschillen en daaruit resulterende weigeringen tot samenwerking mee te nemen in de analyse van de interorganisatorische relaties van een SM en dus niet alleen bij de analyse van verschillen tussen SMO's.

belangrijkste coalitievorming plaats had, toen de leden van de VRSP, WJ en MSP zich verenigden in SES. Dit was niet als gevolg van het dichterbij komen van het bereiken van het einddoel, maar juist toen duidelijk werd dat de ENCI met een nieuwe vergunningsaanvraag die doelen verder weg plaatste dan ooit tevoren. Nu het bereiken van het doel met het Plan van Transformatie dichterbij is gekomen, zien we eigenlijk juist in toenemende mate onenigheid over de manier waarop dit gebeurt. Kortom, deze hypothese lijkt niet overeen te komen met mijn bevindingen.

Ook verwachten deze auteurs dat, hoe duidelijker de 'vijand' te definiëren is, hoe makkelijker samenwerking tot stand komt. Ik kan dit moeilijk inschatten, omdat ik maar één geval onderzoek en ik dit dus niet kan vergelijken met situaties waarin de vijand minder duidelijk is. Toch wil ik met enige voorzichtigheid stellen dat door het feit dat het voor iedereen duidelijk is dat ENCI de berg aantast, er wel een gedeelde vijand ontstaat. Dit brengt onder andere het Ingelegilde ertoe, om ondanks bepaalde strubbelingen te stellen, dat inderdaad het bestrijden van de gedeelde vijand veel belangrijker is dan de onderlinge geschillen.

Dezelfde auteurs spreken met betrekking tot afscheidingen de verwachting uit dat interne heterogeniteit de kans op afsplitsingen vergroot. Voor zover er binnen de SM van dit onderzoek afsplitsingen zijn geweest, zijn deze niet het gevolg geweest van interne heterogeniteit. Ik kan deze hypothese dus niet bevestigen aan de hand van de praktijk. Wel hebben we kunnen zien dat voor de Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg de verschillen in klasse en herkomst van hun leden en die van de SES een reden is om geen volledige samensmelting te willen. We zien dus geen voorbeelden van afsplitsing door interne heterogeniteit, maar wel gedrag ter voorkoming hiervan. Verder wordt de verwachting uitgesproken dat de kans op afsplitsing toeneemt naarmate een groep een hoger ideologisch gehalte heeft. Hoewel zoals eerder besproken geen van de groepen een uitgesproken ideologie hanteert zien we dit wel deels terug bij de afscheiding van Klaar Loch met mede als reden het "Groen Links gehalte" bij SES. Hoewel ik dit dus maar een keer ben tegengekomen in mijn onderzoek, lijkt dit geval de verwachting wel te ondersteunen.

Aan deze hypothesen, die er vooral vanuit gaan dat conflicten de oorzaak zijn van een afscheiding, ontbreekt nog iets. Ik geloof dat mijn onderzoek heeft laten zien dat ook positieve bedoelingen een groep ertoe kunnen brengen zich af te scheiden. Hoewel hier ook andere factoren meespeelden, hebben we gezien dat bij KL ook de mogelijkheid om zich volledig op het thema luchtkwaliteit te kunnen storten een afscheiding in de hand heeft gewerkt. In het geval van SPA is dit nog duidelijker. Er is vanuit SES immers bewust voor gekozen om SPA op te richten als zijnde de organisatie die zich meer op het diplomatieke zou richten. Sterker nog, SES heeft de oprichting van SPA bekostigd (SPA, 2010, interview).

Om het voorgaande samen te vatten; we hebben een hoop overeenkomsten kunnen zien tussen praktijk en theoretische verwachting. Toch is er een aantal tegenstrijdigheden geweest. Ten eerste zagen we dat er binnen de beweging geen duidelijke schaarste aan middelen waar te nemen was. Dit falsifieert niet per se de theorie, omdat dit door het lokale niveau verklaard kan worden. Wat we wel zagen was dat doordat SES het juridische gedeelte op zich neemt, de andere SMO's zich niet met deze kostenhoge activiteit bezig hoeven te houden, dat zij daardoor minder middelen nodig hebben en dat dit een stabiliserende factor is. We zagen in Levitsky's visie (2005) dat zowel competitie als samenwerking oorzaak en gevolg zijn van het bestaan en de specialisatie van verschillende SMO's binnen de beweging klopte. We zagen echter ook dat de puur rationele verklaring van de Resource Mobilization Theory tekort schoot, doordat het geen ruimte en uitleg biedt voor de minder rationele of intentionele oorzaken van de verhoudingen binnen de beweging. Kijkend naar de verschillen in doelen zien we dat er om de praktijk te verklaren meerdere dimensies meegerekend moeten worden, dan alleen radicaliteit. In het bijzonder SMO's die ook doelen buiten de beweging hebben worden in de literatuur niet meegenomen, maar zij nemen wel een unieke plaats in. Ik ben dan ook van mening dat deze groepen een afzonderlijke plaats in het analytische model dienen te krijgen. Met betrekking tot leden zien we dat, omdat de beweging uit voornamelijk stichtingen bestaat, er behoefte is aan een model waarin concurrentie tussen SMO's voor het aantrekken van leden een minder grote rol speelt. De analyse van de verschillende interorganisationele relaties is met betrekking tot mijn onderzoek vrij accuraat, alleen lijkt het niet te kloppen dat informele samenwerking niet veel voorkomt. Daarnaast ben ik van mening dat ook het afwezig zijn van relaties en redenen daarvoor mee te nemen in de analyse van interorganisationele relaties. Van de aanname dat het naderen van het einddoel de groepen doet samenwerken, lijkt het tegenovergestelde het geval te zijn. Tot slot bleek dat niet alleen conflicten afsplitsingen in de hand werken, maar dat deze soms juist bewuste tactische keuzes zijn.

Hoofdstuk 5: Conclusie.

Deze scriptie is geschreven vanuit de vraag “Hoe kunnen we de verschillen, overeenkomsten en relaties tussen de verschillende actiegroepen rond de ENCI-problematiek duiden en hoe verhouden deze bevindingen zich ten opzichte van de hypothesen en theorieën over multi-organisationale sociale bewegingen?”. Hoewel ik aan dit onderzoek begon omdat ik mij verbaasde over het grote aantal verschillende organisaties binnen de beweging, ben ik er gaandeweg de beantwoording van deze hoofdvraag achter gekomen dat een aantal factoren dit onontkoombaar maakt. Diverse organisaties hebben verschillende herkomsten en verschillende functies. We zien vooral hierin de historische oorsprong voor het ontstaan van verschillende SMO's. We zagen dat de vooral rationeel-intentionele verklaringen van de Resource Mobilization Theory voor het ontstaan en de functie van verschillende organisaties hier dan ook tekort schoten, omdat het fenomeen dus ook historische, niet intentionele factoren als oorzaak kent. Waar milieuorganisaties hun ontstaansgeschiedenis buiten het ENCI-verhaal hebben liggen, zijn actiegroepen als Stichting ENCI STOP juist specifiek tegen ENCI opgericht. Buurtplatformen hebben dan weer de functie het contact tussen Gemeente en burger te faciliteren en binnen de chauvinistische doeleinden van het Ingelegilde zijn de cultuurschatten van de Sint Pietersberg slechts één van de vele items. De verschillende oorsprongen van de groepen verklaren echter nog niet waarom de groepen achteraf niet al hun krachten gebundeld hebben en er af en toe zelfs nieuwe afscheidingen waren. We hebben in de loop van hoofdstuk 3 gezien dat een grote diversiteit aan onderlinge verschillen op het gebied van vooral doelen, strategieën en leden de voor veel groepen redenen zijn om hun afzonderlijke bestaan te koesteren. In andere gevallen zien we dat de verschillen in functie en herkomst een fusie onmogelijk maakt. Een voorbeeld hiervan zagen we bij het Buurtplatform Sint Pieter dat zich neutraal wilde opstellen, zodat zij nog representatief waren voor de hele buurt; zowel voor voor- als tegenstanders.

Met betrekking tot de beantwoording van de hoofdvraag; deze heeft twee kanten en het antwoord erop is dan ook niet eenduidig. Verschillen in herkomst en functie maakte dat er diverse organisaties ontstonden en betrokken raakten binnen de beweging. Onderlinge verschillen in functie, doelen, leden en overtuiging maakte dat deze verschillende SMO's zich maar tot een beperkt niveau wisten te verenigen. Een gedeelde vijand en een gedeelde liefde voor de berg maakte echter dat er in de loop van de geschiedenis ook genoeg vormen van samenwerking vast te stellen zijn. Hoewel de auteurs binnen het veld van de RMT een theoretisch kader hebben gevormd dat een deel van mijn empirische gegevens heeft helpen verklaren, bleken niet alle verschijnselen ermee overeen te komen. Andere kenmerken van de sociale beweging falsificeren zelfs bepaalde aannamen die binnen dit theoretische veld gelden. Daarnaast bleek de kritiek van auteurs als Alain Touraine op het te

rationele verklaringmodel van de RMT terecht doordat in mijn onderzoek naar voren kwam dat lang niet alle verklarende factoren binnen dit verhaal zijn ontstaan vanuit rationele overwegingen in het kader van het genereren van middelen.

Er is in deze scriptie een moderne geschiedenis ontstaan, die een unieke beweging ter redding van een uniek gebied in kaart heeft gebracht. Er is geprobeerd om deze uniciteit te abstraheren waardoor er een bruikbare casestudy zou ontstaan die zou kunnen bijdragen aan het theoretische veld. Het onderzoek heeft laten zien dat de sociale beweging rond de ENCI zich hiervoor uitstekend leent.

Hoofdstuk 6: Aanbevelingen voor verder onderzoek.

Naar aanleiding van mijn bevindingen doe ik de aanbeveling om een analytisch model te ontwikkelen voor multi-organisationale SM's waarin ruimte is voor (ledenvrije) stichtingen en voor organisaties die zich slechts deels binnen een beweging bevinden.

Om zowel historisch als vergelijkend-sociologisch een betere kijk op de zaak te krijgen zou het waardevol zijn om hetzelfde onderzoek te doen, maar dan aan de andere kant van de Belgisch-Nederlandse grens en wel naar de protestbeweging tegen de Belgische cementfabriek CBR.

Deze scriptie is vooral geschreven vanuit het perspectief van de Resource Mobilization Theory. Er bestaan echter ook andere visies op sociale bewegingen, zoals de op Ronald Inglehart's (1977) postmaterialisme theorie gebaseerde "New Social Movement Theory". De beweging bekijken vanuit een dergelijk alternatief perspectief kan interessante nieuwe bevindingen opleveren. Dit geldt tevens voor Evans' theorie met betrekking tot 'frames'.

Voorlopig is er een probleem met de beschikbaarheid van Limburgse dagbladen van tussen 1992 en 2000. Deze zijn momenteel niet toegankelijk. Wanneer deze wel toegankelijk worden zullen deze als nieuw vrijgekomen bron aanleiding geven tot aanvullend onderzoek.

Referenties.

Literatuur:

- Banse, Z. (2009). D'n Observant. Van stortplaats tot natuurgebied. Bachelorscriptie voor de opleiding Cultuurwetenschappen aan de Universiteit Maastricht.
- Brown, W. (1990). Organized Interests and their Issue Niches: A Search for Pluralism in a Policy Domain. In: *Journal of Politics*, 52, 477-509.
- Byrne, B. (2004). Qualitative Interviewing. In: Seale, C. (Ed.) (2004). *Researching Society and Culture*. (2nd edition). London: Sage.
- Comité Mergelland (1979a). *Antithese. Deel 1. Het spinneweb van mergel en cement: een samenvatting van de argumenten tegen de verlening van een vergunning van het Plateau van Margraten* (3rd ed.). Maastricht: Comité Mergelland.
- Comité Mergelland (1979b). *Antithese. Deel 2. De dans om het cementen kalf: adviezen en commentaren naar aanleiding van de Enci-aanvragen*. Maastricht: Comité Mergelland.
- Curtis, L. & L. Zurcher, Jr. (1974). Social Movements. An Analytical Exploration of Organizational Forms. In: *Social Problems*, 21, 356–370.
- Diekmann, A. (2009). *Empirische Sozialforschung. Grundlagen, Methoden, Anwendungen*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper & Row.
- ENCI. (2000). *Startnotitie diepe winning ENCI-Maastricht BV*.
- Evans, J. (1997). Multi-Organizational Fields and Social Movement Organization Frame Content: The Religious Pro-Choice Movement. In: *Social Inquiry*, 67, 451-469.
- Gilissen, C. (2001). *De Sint-Pietersberg: beheersvisie 2001 t/m 2010 & maatregelenplan 2001 t/m 2006*. 's Gravenlanden: Vereniging Natuurmonumenten.
- Hannigan, J. (1985). Alain Touraine, Manuel Castells and Social Movement Theory a Critical Appraisal. In: *The Sociological Quarterly*, 26, 435-454.
- Holstein, J.A., & Gubrium, J.F. (1997). Active interviewing. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications.
- Inglehart, R.F. (1977). *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton, etc.: Princeton University Press.
- Levitsky, S. (2005). *Niche activism: negotiating organizational heterogeneity in contemporary American Social Movements*. Retrieved April 24, 2010 from: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/2/0/6/1/p20619_index.html
- Linden, M., van der. (1999). *Het naderende einde van de vaderlandse geschiedenis en de toekomstige studie der sociale bewegingen*. Amsterdam: Stichting Beheer IISG.
- McCarthy, J. & M. Zald. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. In: *The American Journal of Sociology*, 82, 1212-1241.
- Milieugroep Sint Pieter. *Folder*.
- Miller, J., Glassner, B. (1997). 'The 'Inside' and the 'Outside' – Finding Realities in Interviews'. In: Silverman, D. (ed.) (1997). *Qualitative Research. Theory Mehtod and Practice*. London: Sage Publications.

- Muno, W. (2008). Fallstudien und die vergleichende Methode, in: S. Pickel, G. Pickel, H. Lauth & D. Jahn (Ed.) (2008). *Vergleichende politikwissenschaftliche Methoden – Neue Entwicklungen und Diskussionen*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Natuurmonumenten. (2001). *Sint-Pietersberg 2001-2006 : beheer van het natuurgebied*. 's Gravenland: Vereniging Natuurmonumenten.
- Rode, T. (2009). Enci's struggle for the Margraten Plateau. A clash of economical and environmental interests. Bachelorscriptie voor de opleiding Arts & Culture aan de Universiteit Maastricht.
- Rubin, H. J., & Rubin, I.S. (2005). *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. (2nd edition). London: Sage.
- Stern, Charlotte. 1999. The Evolution of Social–Movement Organizations: Niche Competition in Social Space. In: *European Sociological Review* 15, 91-105.
- Stichting ENCI STOP. (2001). Statuten.
- Stichting ENCI STOP. (2010). Zienswijze.
- Touraine, A. (2002). The Importance of Social Movements. In: *Social Movement Studies*, 1, 89-95.
- Vereniging Nederlandse Cementindustrie. (1995a). *Cement-schakels : bedrijfsbulletin voor de medewerkers van de Activiteit Cement van de Eerste Nederlandse Cement Industrie (ENCI) N.V. met vestigingen in Maastricht*, jrg. 3, augustus. 's-Hertogenbosch : Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC).
- Vereniging Nederlandse Cementindustrie. (1995b). *Cement-schakels : bedrijfsbulletin voor de medewerkers van de Activiteit Cement van de Eerste Nederlandse Cement Industrie (ENCI) N.V. met vestigingen in Maastricht*, jrg. 3, september. 's-Hertogenbosch : Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC).
- Vereniging Nederlandse Cementindustrie. (1997). *Cement-schakels : bedrijfsbulletin voor de medewerkers van de Activiteit Cement van de Eerste Nederlandse Cement Industrie (ENCI) N.V. met vestigingen in Maastricht*, jrg. 5, september. 's-Hertogenbosch : Vereniging Nederlandse Cementindustrie (VNC).
- Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg. (1992). Statuten.
- Wijnands, P. (1997). *De Sint-Pietersberg: een intercultureel erfgoed*. Maastricht : Hogeschool Maastricht, Opleiding Tolk-Vertaler.
- Zald, M. & R. Ash. (1966). Social Movement Organizations: Growth, Decay and Change. In: *Social Forces*, 44, 327-341.
- Zald, M. & J. McCarthy. (1979). Social Movement Industries: Competition and Cooperation Among Movement Organizations. In: *Research in Social Movements, Conflicts and Change*, 3, 1-32.

Interviews:

Door mijzelf afgenomen:

- Stichting Buurtplatform Sint Pieter, Jekerdal, Villapark (met vicevoorzitter B. Rousseau). (2010). Interview. Maastricht, 04-05.
- Stichting het Ingelegilde (met vicevoorzitter en secretaris P. Berben). (2010). Interview. Maastricht: 12-05.
- Stichting Klaor Loch (met M. Korpershoek en T. Stille). (2010). Interview. Maastricht: 21-04.
- Mergelsberg, P. (Hoofd Kwaliteit en Productie ENCI BV). (2010). Interview. Maastricht: 28-05.

Stichting Milieufederatie Limburg (met beleidsmedewerker S. Akkermans). (2010). Interview. Maastricht: 28-05.

Stichting ENCI STOP (met voorzitter E. de Haas-Luyendijk en secretaris A. Paulussen- van Delft). (2010). Interview. Maastricht: 19-04.

Stichting Sint Pietersberg Adembenemend (met voorzitter C. van der Gugten). (2010). Interview. Maastricht: 19-04.

Vereniging tot Redding van de Sint Pietersberg (met voorzitter J. van der Drift en secretaris W. Palmans). (2010). Interview. Maastricht: 21-04.

Werkgroep Jekerdal (met M. Salet). (2010). Interview. Maastricht: 23-04.

Door Rode, T., Absil, M. & Banse, Z. afgenomen:

Smeets, J. (Stichting ENCI STOP). (2009). Interview. Maastricht: 07-05.

Door F. Pradella afgenomen:

Keybets, H. (2010). Interview. Maastricht: 21-05.

Krantenartikelen:

Actiegroep van ENCI-STOP naar ENCI-anders. (24-06-2004). *Dagblad de Limburger*.

Afgraven Observant lang niet zeker. (01-06-1990). *Dagblad de Limburger*, p. 5.

Afgraving Sint Pietersberg. (19-06-1923). *Limburgsche Kourant*, p. 2.

Alternatief ENCI ´milieuvriendelijk´. Ministerraad heeft al met plan ingestemd. (14-04-1989). *Dagblad de Limburger*.

Belgisch toneelstuk voor cementpiraat ENCI. (13-10-2003). *Dagblad de Limburger*.

Boorverbod in St. Pietersberg. (02-10-1998). *Telegraaf*.

Cementfabriek is vuiler dan alle afvalovens. (02-02-2002). *NRC Handelsblad*.

Comité wil Observant behouden. (29-04-2002). *Dagblad de Limburger*.

Directie ENCI wil alleen maar sluiten. (03-02-2005). *Dagblad de Limburger*.

Draagvlak voor meer afgraving is een illusie. (30-06-2001). *Dagblad de Limburger*.

ENCI blijft grondwater oppompen. (17-07-2003). *Dagblad de Limburger*.

ENCI mag giermeel blijven verbranden. (05-09-2002). *Cobouw*.

ENCI mag doorgaan met mergelwinning. (15-11-2002). *Cobouw*.

ENCI mag nog 25 jaar afgraven. (09-09-2004). *Dagblad de Limburger*.

ENCI mag tot 2010 water oppompen. (14-04-2004). *Dagblad de Limburger*.

ENCI mag van de staatssecretaris slib verbranden. (09-10-2002). *Cobouw*.

ENCI mag vrijwel zeker doorwinnen. (21-05-2003). *Cobouw*.

ENCI sluit groeve in 2018. (05-11-2009) *NRC Handelsblad*.

ENCI stop(t). (10-2004). *Dagblad de Limburger*.

ENCI wil in Maastricht dieper mergel winnen. (14-12-2000). *Maaspost*.

ENCI-Stop: vergunning ENCI lang niet zeker. (27-05-2003). *Dagblad de Limburger*.

“ENCI-tegenstanders zorgen onnodig voor onrust”. (21-02-2002). *Dagblad de Limburger*.

Forse kritiek op de ENCI. (24-01-2001). *Limburgs Dagblad*.

Gratis juristen voor behoud Sint Pieter. (07-08-2003). *Financieel Dagblad*.

Kap ENCI-bos mag alleen als mergel afgegraven wordt. (10-01-2005). *Dagblad de Limburger*.
Maastricht slijpt de messen. (26-01-2001). *Dagblad de Limburger*.
Maastricht Vooruit op nippertje gered. (06-05-1992). *Dagblad de Limburger*, p. 7.
Mergeltak ENCI eind 2005 dicht. (20-10-2004). *De Volkskrant*.
Milieufederatie steunt verzet tegen ENCI. (18-02-2004) *Limburgs Dagblad*.
Plateau Caestert blijft behouden. (08-02-1985). *Dagblad de Limburger*.
Pronk pak kwikuitstoot ENCI aan. (14-03-2002). *NRC Handelsblad*.
PvdA'ers vechten in eigen club voor observant. (30-04-2002). *Dagblad de Limburger*.
Rechtbank: kappen ENCI-bos mag nog niet. (14-07-2005). *Dagblad de Limburger*.
Staking ENCI eindigt na compromis. (22-02-2005). *Dagblad de Limburger*.
'Stank? Stof? Kijk dat gras eens groen zijn'. (02-02-2001). *Dagblad de Limburger*.
Stop Afvalverbranding ENCI. (04-01-2001). *Contactblad Heugem*.
Subsidie gevraagd voor juridische strijd tegen overheidsvergunningen. (12-11-2002). *Dagblad de Limburger*.
Verzet tegen kap van ECNI-bos houdt aan. (06-07-2005). *Dagblad de Limburger*.

Archieven:

Regionaal Historisch Centrum Limburg:

Natuurhistorisch genootschap in Limburg (inventarisnummer 17.22).

- Incidentele uitgaven van het Genootschap: *Met dubbel krijt geschreven*. (1986).